

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця

До захисту допущено
кафедрою соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця
протокол № _____ від _____
завідувач кафедри _____ Катерина СЕГІДА
« ____ » _____ 2026 р.

Кваліфікаційна робота
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ В ПІВНІЧНОМУ РЕЙНІ-ВЕСТФАЛІЇ

Спеціальність 106. Географія

Освітня програма Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток

Виконавець _____ Даніїл ІВАНОВ

Науковий керівник _____ Людмила КЛЮЧКО

АНОТАЦІЯ

(Іванов Д. Д.) «Економічний розвиток регіону Північний Рейн-Вестфалія: порівняльний аналіз економіки Дюссельдорфа та Кельна». Кваліфікаційна робота здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 106. Географія. Освітня програма – Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток. – Харків, 2026.

Мета роботи – здійснити суспільно-географічний аналіз економічного розвитку регіону Північний Рейн-Вестфалія та провести порівняльний аналіз економіки Дюссельдорфа і Кельна як провідних міських центрів регіону.

Об'єкт дослідження – економічний розвиток регіону Північний Рейн-Вестфалія. Предмет дослідження – просторово-функціональні особливості та порівняльні характеристики економічного розвитку Дюссельдорфа і Кельна в контексті поліцентричної регіональної системи Північного Рейну-Вестфалії.

Методи дослідження: системний, порівняльно-географічний, історичний, статистичний, структурний, динамічний, функціональний, картографічний.

У результаті дослідження розкрито теоретико-методичні основи суспільно-географічного вивчення економічного розвитку регіону, охарактеризовано чинники формування економічного потенціалу Північного Рейну-Вестфалії, здійснено економіко-географічну характеристику регіону, проаналізовано історико-географічні передумови формування його господарського комплексу, особливості населення, трудових ресурсів та урбанізаційних процесів. Виявлено місце Дюссельдорфа і Кельна в економічному просторі регіону. Проведено порівняльний аналіз економіки двох міст, у якому встановлено їх функціональну спеціалізацію: Дюссельдорф виконує роль адміністративного, фінансово-ділового та управлінського центру з вищою продуктивністю праці, а Кельн є найбільшим містом регіону з розвиненими транспортно-логістичними, промисловими, медійними та культурними функціями. Обґрунтовано взаємодоповнювальний характер розвитку двох міст у поліцентричній регіональній системі.

Новизна дослідження полягає у виявленні різних, але взаємодоповнювальних моделей економічного розвитку Дюссельдорфа та Кельна та обґрунтуванні їх ролі як ключових центрів поліцентричної регіональної системи Північного Рейну-Вестфалії.

Ключові слова: економічний розвиток регіону, Північний Рейн-Вестфалія, Дюссельдорф, Кельн, поліцентрична регіональна система, функціональна спеціалізація, порівняльний аналіз.

ANNOTATION

(Ivanov D. D.) "Economic Development of the North Rhine-Westphalia Region: A Comparative Analysis of the Economies of Düsseldorf and Cologne". Bachelor's Thesis. Specialty – 106. Geography. Educational Program – Economic and Social Geography and Regional Development. – Kharkiv, 2026.

The purpose of the thesis is to conduct a socio-geographical analysis of the economic development of the North Rhine-Westphalia region and to carry out a comparative analysis of the economies of Düsseldorf and Cologne as the leading urban centers of the region.

The object of the research is the economic development of the North Rhine-Westphalia region. The subject of the research is the spatial-functional features and comparative characteristics of the economic development of Düsseldorf and Cologne in the context of the polycentric regional system of North Rhine-Westphalia.

Research methods: systemic, comparative-geographical, historical, statistical, structural, dynamic, functional, cartographic.

As a result of the research, the theoretical and methodological foundations of the socio-geographical study of regional economic development were revealed, the factors of formation of the economic potential of North Rhine-Westphalia were characterized, the economic-geographical characteristics of the region were provided, and the historical-geographical prerequisites for the formation of its economic complex, the features of population, labor resources, and urbanization processes were analyzed. The place of Düsseldorf and Cologne in the economic space of the region was identified. A comparative analysis of the economies of the two cities was conducted, which established their functional specialization: Düsseldorf performs the role of an administrative, financial-business, and managerial center with higher labor productivity, while Cologne is the largest city in the region with developed transport-logistical, industrial, media, and cultural functions. The complementary nature of the development of the two cities in the polycentric regional system was substantiated.

The novelty of the research lies in identifying different but complementary models of economic development of Düsseldorf and Cologne and substantiating their role as key centers of the polycentric regional system of North Rhine-Westphalia.

Keywords: regional economic development, North Rhine-Westphalia, Düsseldorf, Cologne, polycentric regional system, functional specialization, comparative analysis.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	9
1.1. Сутність поняття економічного розвитку регіону та його суспільно-географічний зміст	9
1.2. Чинники формування економічного потенціалу регіону: природно-ресурсні, історико-географічні, демографічні, інфраструктурні та інноваційні	13
1.3. Методичні підходи до порівняльного аналізу економічного розвитку міст і регіонів	17
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ПІВНІЧНИЙ РЕЙН-ВЕСТФАЛІЯ	20
2.1. Економіко-географічне положення та роль Північного Рейну-Вестфалії в економіці Німеччини і ЄС	20
2.2. Історико-географічні передумови формування господарського комплексу регіону	23
2.3. Населення, трудові ресурси та особливості урбанізаційних процесів	26
2.4. Галузева структура економіки та основні соціально-економічні показники розвитку регіону	34
2.5. Місце Дюссельдорфа і Кельна в економічному просторі Північного Рейну-Вестфалії	39
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІКИ ДЮССЕЛЬДОРФА ТА КЕЛЬНА	44
3.1. Дюссельдорф як адміністративний, фінансово-діловий та інноваційний центр регіону	44
3.2. Кельн як великий промисловий, транспортно-логістичний, культурний і медійний центр	47
3.3. Порівняльна характеристика соціально-економічних показників Дюссельдорфа та Кельна	51
3.4. Сильні та слабкі сторони економічного розвитку Дюссельдорфа і Кельна	55
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Економічний розвиток регіонів у постіндустріальну епоху є однією з ключових проблем сучасної суспільної географії та регіональної економіки. Особливої уваги заслуговують великі поліцентричні регіони Західної Європи, де функції економічного розвитку розподілені між кількома великими містами, а не сконцентровані в одному домінуючому центрі. Північний Рейн-Вестфалія (NRW) є яскравим прикладом такого типу регіону: маючи найбільшу чисельність населення серед федеральних земель Німеччини та виробляючи близько 20,5 % ВВП країни, він поєднує потужну індустріальну спадщину з активними процесами структурної трансформації. У цьому контексті порівняльний аналіз двох провідних міст регіону – Дюссельдорфа і Кельна – дає змогу виявити різні моделі економічного розвитку в межах одного регіонального простору, простежити закономірності формування їхньої функціональної спеціалізації та оцінити внесок кожного з них у регіональну економіку.

Мета дослідження – здійснити суспільно-географічний аналіз економічного розвитку регіону Північний Рейн-Вестфалія та провести порівняльний аналіз економіки Дюссельдорфа і Кельна як провідних міських центрів регіону.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- розкрити теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження економічного розвитку регіону
- охарактеризувати чинники формування економічного потенціалу NRW визначити методичні підходи до порівняльного аналізу економічного розвитку міст і регіонів

- дати економіко-географічну характеристику Північного Рейну-Вестфалії
- розкрити функціональну роль Дюссельдорфа і Кельна в економічному просторі регіону
- здійснити порівняльний аналіз основних соціально-економічних показників двох міст
- виявити сильні та слабкі сторони їхнього економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є економічний розвиток регіону Північний Рейн-Вестфалія.

Предметом дослідження є просторово-функціональні особливості та порівняльні характеристики економічного розвитку Дюссельдорфа і Кельна в контексті поліцентричної регіональної системи Північного Рейну-Вестфалії.

Методи дослідження. У роботі використано системний, порівняльно-географічний, історичний та статистичний методи, а також структурний, динамічний, функціональний і картографічний підходи. Інформаційну базу становлять офіційні дані IT.NRW, Statistik.NRW, Destatis, Eurostat, регіональні рахунки VGRdL, матеріали міських статистичних порталів Дюссельдорфа та Кельна, аналітичні звіти NRW.BANK, IHK Köln і IHK Düsseldorf, а також наукова географічна й економічна література.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, що налічує 48 позицій. Загальний обсяг роботи відповідає вимогам освітньої програми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність поняття економічного розвитку регіону та його суспільно-географічний зміст

У сучасній науковій літературі поняття «економічний розвиток регіону» трактується як складний і динамічний процес. Він відображає кількісні та якісні зміни в господарській системі території. Це поняття не обмежується лише зростанням виробництва або доходів населення. Воно охоплює структурну перебудову економіки, модернізацію інфраструктури, підвищення ефективності використання ресурсів, розвиток людського капіталу, інновацій та поліпшення умов життя населення [43; 45].

Економічне зростання і економічний розвиток є пов'язаними, але не тотожними поняттями. Для кращого розуміння відмінностей між ними доцільно порівняти їх за основними характеристиками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняння понять «економічне зростання» та «економічний розвиток регіону»

Критерій	Економічне зростання	Економічний розвиток
Зміст поняття	Кількісне збільшення обсягів виробництва, доходів, інвестицій, зайнятості або продуктивності.	Кількісне зростання разом із якісними змінами в господарській, соціальній та просторовій структурі регіону.
Характер змін	Переважно кількісний.	Кількісний і якісний: структурна перебудова, модернізація, інновації, зміна функцій території.
Основні показники	ВВП, ВРП, обсяг виробництва, інвестиції, зайнятість,	Галузева структура, інноваційність, якість життя, доступність

	продуктивність праці.	послуг, рівень урбанізації, трудові потоки, конкурентоспроможність.
Територіальний вимір	Може фіксувати загальне збільшення показників без пояснення просторових відмінностей.	Пояснює, де саме відбуваються зміни, які міста й райони концентрують функції та як формується територіальна нерівномірність.
Результат для населення	Не завжди прямо означає поліпшення умов життя.	Передбачає підвищення якості життя, зайнятості, доступності інфраструктури та соціальних послуг.

Джерело: складено автором на основі [31; 32; 45]

Економічне зростання переважно характеризує кількісне збільшення валового внутрішнього або валового регіонального продукту, інвестицій, зайнятості, виробництва чи продуктивності праці. Воно може відбуватися екстенсивним шляхом, тобто за рахунок збільшення використаних ресурсів. Інший варіант – інтенсивне зростання, коли результат досягається завдяки підвищенню продуктивності, технологічному оновленню і раціональнішому використанню ресурсів.

Економічний розвиток має ширший зміст. Він передбачає перехід господарської системи до нового якісного стану. У цьому процесі змінюється галузева структура, зростає роль наукомістких і сервісних видів діяльності, підвищується конкурентоспроможність території. Водночас розширюються можливості зайнятості та зростає стійкість регіону до зовнішніх викликів. Отже, економічне зростання може бути однією з умов розвитку, але саме по собі воно ще не гарантує позитивних структурних і соціальних змін.

В економічному підході регіональний розвиток зазвичай розглядається через ефективність використання ресурсів, інвестиційну активність, продуктивність

праці, рівень доходів, зайнятість і конкурентоспроможність території. Такий підхід дає змогу оцінити результативність господарської системи регіону. Водночас він не завжди пояснює, чому економічна активність концентрується саме в певних місцях і чому сусідні території можуть розвиватися нерівномірно.

Суспільно-географічний підхід акцентує увагу на просторовій організації суспільства, територіальному поділі праці, системі розселення, ролі міст, транспортних зв'язках, економіко-географічному положенні та взаємодії людини з природним середовищем. З цієї позиції регіон не є лише адміністративною одиницею. Він розглядається як територіальна соціально-економічна система. У її межах взаємодіють населення, господарство, природно-ресурсний потенціал, інфраструктура, міська мережа та зовнішні зв'язки [43; 45].

Такий підхід важливий тому, що економічний розвиток регіону завжди має територіальну форму. Одні й ті самі економічні показники можуть мати різне значення для різних територій. Наприклад, зростання виробництва в одному регіоні може бути пов'язане з модернізацією промисловості, а в іншому – з розширенням сфери послуг або посиленням транспортно-логістичних функцій. Тому для суспільної географії важливо не тільки встановити факт економічного зростання. Необхідно також пояснити, де саме воно відбувається, які території концентрують робочі місця, які міста виконують провідні функції та як розвиток впливає на внутрішню структуру регіону.

Суспільно-географічний аналіз дає змогу розглядати регіон не як однорідну економічну одиницю, а як систему територій з різними функціями. У межах одного регіону можуть співіснувати промислові райони, адміністративні центри, транспортні вузли, університетські міста, фінансово-ділові осередки та периферійні території. Саме тому економічний розвиток потрібно аналізувати через поєднання кількісних показників і просторових характеристик: економіко-географічного положення, системи розселення, трудових ресурсів, транспортної доступності та місця території в поділі праці.

Суспільно-географічний зміст економічного розвитку регіону полягає в тому, що розвиток завжди має конкретну територіальну форму. Він залежить від положення регіону в системі транспортних і виробничих зв'язків, від природно-ресурсної бази, демографічної ситуації, якості трудових ресурсів, рівня урбанізації, історично сформованої спеціалізації та ролі території в географічному поділі праці. Саме тому два регіони з подібними економічними показниками можуть мати різні траєкторії розвитку, якщо відрізняються за просторовою структурою, інфраструктурою і функціями провідних міст.

До основних ознак економічного розвитку регіону належать зміна галузевої структури господарства, перехід від переважно традиційних або сировинних галузей до більш складних секторів, підвищення продуктивності праці, зростання інноваційної активності, розвиток інфраструктури, формування агломераційних і кластерних ефектів, поліпшення якості життя населення та підвищення стійкості регіональної економіки до кризових явищ.

Для оцінки економічного розвитку регіону використовується система кількісних, структурних і соціально-географічних показників. Кількісні показники – валовий регіональний продукт, валова додана вартість, обсяг інвестицій, зайнятість, безробіття, продуктивність праці – характеризують масштаб і динаміку господарської активності. Структурні показники показують співвідношення між секторами економіки, рівень терціалізації, роль промисловості, послуг, інноваційних і високотехнологічних галузей. Соціально-географічні показники дають змогу оцінити, як економічні зміни впливають на умови життя населення, доступність послуг, міграційну поведінку та просторову нерівномірність розвитку [44; 45].

У порівняльному аналізі міст і регіонів важливо враховувати, що високі економічні результати можуть досягатися різними шляхами. Один регіон може спиратися на промислове виробництво, інший – на фінансові, управлінські, освітні, транспортно-логістичні або інноваційні функції. Тому аналіз економічного

розвитку має включати не лише абсолютні значення показників, а й функціональну спеціалізацію території, її місце в системі розселення, характер трудових потоків і зв'язків з іншими територіями.

Отже, економічний розвиток регіону в суспільно-географічному розумінні можна визначити як процес кількісного зростання і якісної трансформації територіальної господарської системи, що відбувається під впливом природно-ресурсних, демографічних, історико-географічних, інфраструктурних, інноваційних і просторових чинників. Це поняття виходить за межі суто економічних показників і потребує аналізу регіону як частини ширшого суспільно-географічного простору.

1.2. Чинники формування економічного потенціалу регіону: природно-ресурсні, історико-географічні, демографічні, інфраструктурні та інноваційні

Економічний потенціал регіону формується під сукупним впливом взаємопов'язаних чинників, які визначають можливості території для господарського розвитку. До таких чинників належать природно-ресурсні, історико-географічні, демографічні, інфраструктурні, інноваційні та інституційні умови. Їх поєднання формує конкурентні переваги регіону, а також визначає обмеження, які можуть стримувати його розвиток.

Для наочності основні групи чинників формування економічного потенціалу регіону представлено у вигляді структурно-логічної схеми (рис.1.1).

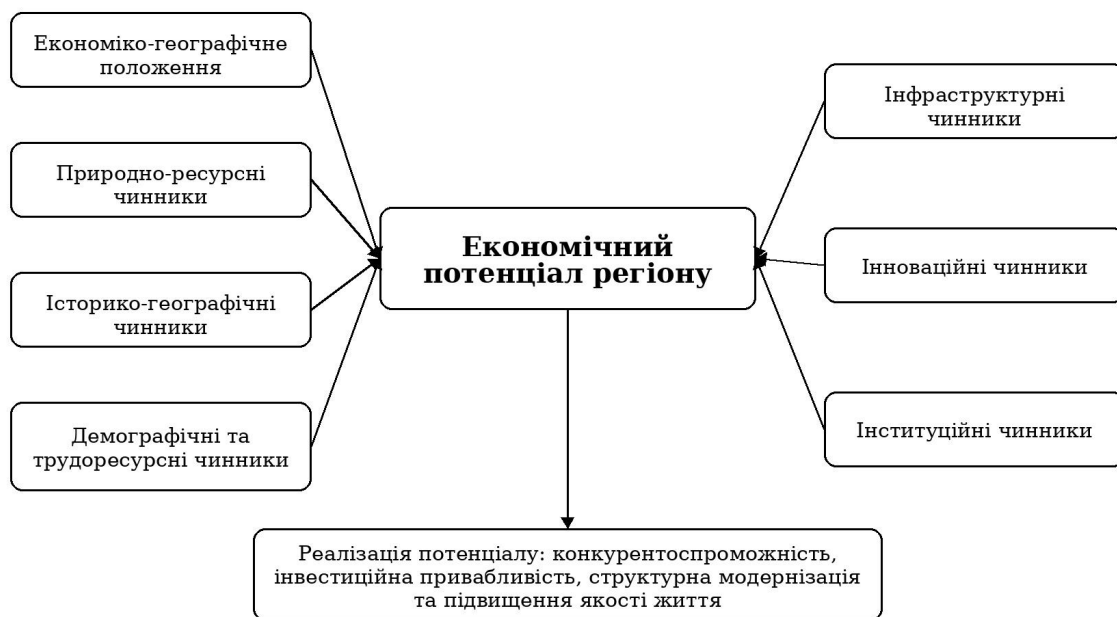

Рис. 1.1. Структурно-логічна схема чинників формування економічного потенціалу регіону

Окреме значення серед чинників має економіко-географічне положення регіону. Воно визначає близькість до ринків збуту, джерел сировини, транспортних коридорів, морських портів, державних кордонів, великих міських центрів і зон міжнародної економічної взаємодії. Вигідне економіко-географічне положення посилює транспортну доступність, знижує витрати на переміщення товарів і людей, сприяє притоку інвестицій та включенню регіону до міжрегіональних і міжнародних зв'язків [43].

Природно-ресурсні чинники включають наявність і якість корисних копалин, земельних, водних, лісових, рекреаційних та інших ресурсів. Вони можуть визначати первинну спеціалізацію території, впливати на розміщення промисловості, сільського господарства, енергетики або туризму. Проте наявність ресурсів сама по собі не гарантує високого рівня розвитку. Якщо регіон надмірно залежить від вузького кола ресурсних галузей, він може зіткнутися зі структурною

залежністю, екологічними проблемами та складністю переходу до нових видів економічної діяльності.

Історико-географічні чинники відображають вплив попереднього розвитку території на її сучасний стан. Історично сформована галузева структура, мережа міст, транспортна інфраструктура, виробничі навички населення, підприємницькі традиції та інституційне середовище можуть як підтримувати розвиток, так і створювати певну інерцію. Для старопромислових регіонів характерною є необхідність структурної перебудови, модернізації виробничої бази і пошуку нових джерел зростання [45].

Демографічні та трудові ресурсні чинники охоплюють чисельність населення, його вікову структуру, рівень освіти, кваліфікацію, професійні навички, міграційні процеси та мобільність робочої сили. У сучасних умовах вирішальним стає не тільки обсяг трудових ресурсів, а й їх якість. Наявність освічених, мобільних і кваліфікованих кадрів підвищує привабливість регіону для інвесторів, сприяє розвитку наукомістких галузей, сфери послуг і інноваційної діяльності. Водночас старіння населення, депопуляція та відтік молоді знижують потенціал довгострокового розвитку [44].

Інфраструктурні чинники охоплюють транспортну, енергетичну, цифрову та соціальну інфраструктуру. Транспортна мережа забезпечує зв'язки між виробництвом, ринками збуту, трудовими ресурсами та споживачами. Енергетична й цифрова інфраструктура створюють умови для функціонування промисловості, послуг і сучасних технологічних секторів. Соціальна інфраструктура – освіта, охорона здоров'я, культура, житлово-комунальна сфера – впливає на якість життя населення і здатність регіону утримувати або залучати людський капітал.

Інноваційні чинники пов'язані з науковими установами, університетами, дослідницькими центрами, технологічними парками, кластерами, бізнес-інкубаторами та стартап-екосистемами. В умовах переходу до економіки знань

саме інноваційний потенціал часто визначає конкурентоспроможність регіону. Важливе значення має не лише наявність окремих наукових або освітніх установ, а й якість зв'язків між освітою, наукою, бізнесом і органами управління.

Інституційні чинники також впливають на реалізацію економічного потенціалу. До них належать ефективність регіонального управління, якість стратегічного планування, інвестиційний клімат, рівень взаємодії між владою, бізнесом і громадськістю, а також здатність регіону використовувати внутрішні ресурси та зовнішню підтримку. Навіть за наявності ресурсів і вигідного положення слабкі інституції можуть обмежувати можливості розвитку.

Важливо враховувати, що жоден із чинників не забезпечує розвиток сам по собі. Вигідне економіко-географічне положення створює передумови для зростання, але воно потребує якісної інфраструктури, трудових ресурсів і здатності залучати інвестиції. Природно-ресурсна база також не гарантує високого рівня розвитку, якщо економіка залишається залежною від однієї галузі й не переходить до більш диверсифікованої структури.

Історико-географічна спадщина може одночасно бути перевагою і обмеженням. З одного боку, вона формує виробничі традиції, трудові навички, транспортну мережу та міську систему. З іншого боку, надмірна залежність від старої спеціалізації може ускладнювати структурну перебудову. Демографічні чинники також пов'язані з інфраструктурними та інноваційними: регіони з розвиненими університетами, транспортом і міськими сервісами мають більше шансів утримувати кваліфіковані кадри та приваблювати нові види діяльності.

Отже, економічний потенціал регіону формується не просто сумою окремих ресурсів. Його реальна сила залежить від того, наскільки природні, історичні, демографічні, інфраструктурні та інноваційні чинники поєднуються між собою і створюють умови для довгострокового розвитку.

Усі зазначені чинники діють не окремо, а в системній взаємодії. Природно-ресурсна база потребує інфраструктури та кваліфікованої праці. Історична

спеціалізація впливає на сучасні компетенції населення. Інноваційний розвиток залежить від університетів, підприємств, інвестицій та якості управління. Саме різне поєднання цих чинників пояснює просторову нерівномірність економічного розвитку і формування центрів зростання та периферійних територій навіть у межах однієї країни або агломерації.

1.3. Методичні підходи до порівняльного аналізу економічного розвитку міст і регіонів

Порівняльний аналіз економічного розвитку міст і регіонів потребує поєднання загальнонаукових і спеціальних методів. Це дає змогу врахувати не лише кількісні показники, а й просторові особливості функціонування територіальних систем.

Серед загальнонаукових методів важливе місце посідає системний підхід. Він дає змогу розглядати регіон або місто як складну відкриту соціально-економіко-географічну систему з численними внутрішніми та зовнішніми зв'язками. Порівняльно-географічний метод використовується для виявлення подібностей і відмінностей між територіями, а також для типологізації об'єктів дослідження. Історичний метод допомагає зрозуміти генезис сучасної економічної структури, "шлях залежності" та етапи трансформації території. Аналіз і синтез, індукція та дедукція застосовуються для узагальнення емпіричних даних і формулювання висновків.

До конкретно-наукових і спеціальних методів економічної географії та регіональної економіки належать статистичний, структурний, динамічний, картографічний, функціональний і кластерний підходи. Статистичний аналіз використовується для розрахунку абсолютних і відносних показників: ВВП, ВВП на одного зайнятого, частки секторів у валовій доданій вартості, рівня зайнятості та безробіття. Він також потрібний для побудови динамічних рядів і нормалізації даних, щоб забезпечити порівняльність різних за масштабом територій. Структурний аналіз дає змогу вивчити галузеву структуру валової доданої

вартості, зайнятості та інвестицій, а також визначити домінуючі, базові й перспективні сектори економіки. Динамічний аналіз використовується для оцінки темпів зростання або спаду та реакції економіки на зовнішні шоки, зокрема пандемію COVID-19, енергетичну кризу і зміни в глобальних ланцюгах вартості.

Важливе місце в дослідженні займає картографічний метод. Він дозволяє візуалізувати просторові відмінності за допомогою тематичних карт продуктивності праці, рівня безробіття, функціональної спеціалізації міст і маятникової міграції. Функціональний підхід використовується для визначення ролі міста в регіональній системі. Місто може виконувати функції адміністративного центру, фінансового та ділового хабу, логістичного вузла, медійного й культурного центру або університетського осередку. Такий підхід особливо важливий для поліцентричних регіонів, де різні міста не лише конкурують, а й доповнюють одне одного. Аналіз трудових потоків і маятникової міграції дає змогу точніше оцінити реальні межі міського ринку праці, які часто виходять за адміністративні межі муніципалітету.

Кластерний і конкурентний аналіз, що спирається на теорію М. Портера, допомагає виявити взаємопов'язані галузі, постачальників, інституції та чинники, які формують стійкі конкурентні переваги території. Поєднання кількісних методів зі структурним, функціональним і просторовим аналізом дає змогу не тільки зафіксувати відмінності між містами чи регіонами, а й пояснити причини цих відмінностей.

Інформаційну базу практичної частини роботи становлять офіційні статистичні джерела: дані IT.NRW, Statistik.NRW, Destatis, Eurostat, регіональні рахунки VGRdL, матеріали міських статистичних порталів Дюссельдорфа та Кельна, промислово-торговельних палат IHK Köln і IHK Düsseldorf, а також аналітичні звіти NRW.BANK. Використання даних різних територіальних рівнів – федеральна земля, округ, місто. Тому в роботі зіставляються лише ті показники, які є порівнюваними за змістом і територіальним охопленням.

Такий методичний підхід відповідає завданням сучасної економічної географії. Він дозволяє отримати обґрунтовані висновки про роль і взаємодію міст у поліцентричній регіональній системі та поєднати статистичний аналіз із просторовим поясненням розвитку території.

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ПІВНІЧНИЙ РЕЙН-ВЕСТФАЛІЯ

2.1. Економіко-географічне положення та роль Північного Рейну-Вестфалії в економіці Німеччини і Європейського Союзу

Північний Рейн-Вестфалія (Nordrhein-Westfalen, NRW) – найбільша за чисельністю населення федеральна земля Німеччини, розташована на заході країни. Просторове положення Північного Рейну-Вестфалії в західній частині Німеччини та її близькість до країн Бенілюксу доцільно показати на карті.

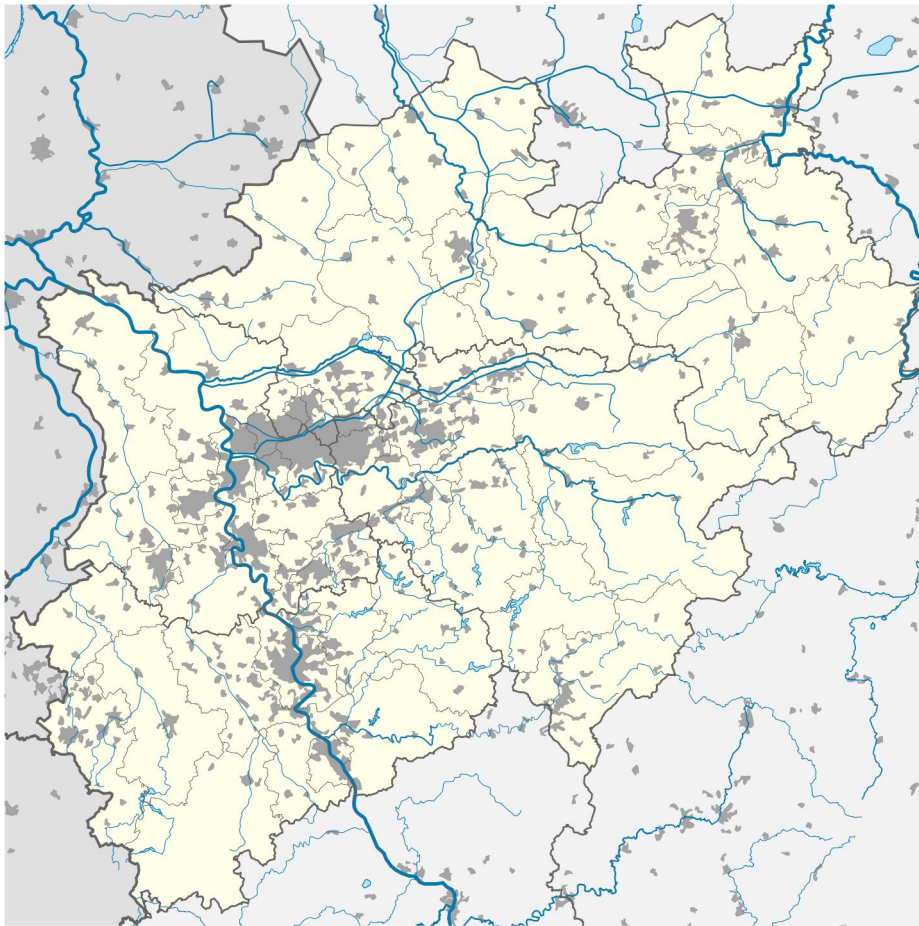

Рис. 2.1. Географічне положення Північного Рейну-Вестфалії в Німеччині та Європі

Територія Північного Рейну-Вестфалії становить 34 112 км². Земля межує на заході з Нідерландами та Бельгією, на півночі – з Нижньою Саксонією, на сході – з Гессеном, а на півдні – з Рейнланд-Пфальцом. Столицею федеральної землі є Дюссельдорф, тоді як найбільшим містом за чисельністю населення є Кельн (понад 1,1 млн жителів). Адміністративно територія поділяється на 5 округів (Regierungsbezirke), 31 район (Kreise) та 22 міських округи (kreisfreie Städte) [16; 17].

Рельєф території різноманітний. На заході та північному заході переважають низовини (Вестфальська та Нижньорейнська низовини), на сході та південному сході – височини (Зуерланд, Рурські височини, Ейфель). Найвищою точкою є гора Лангенберг (843 м). Територію перетинають важливі річки, головною з яких є Рейн – одна з найважливіших транспортних артерій Європи [18].

Ключовим мінеральним ресурсом Північного Рейну-Вестфалії є кам'яне вугілля Рурського басейну та буре вугілля Рейнського басейну. Саме ці ресурси мали визначальне значення для формування промислового профілю регіону протягом XIX–XX століть. Крім вугілля, на території землі трапляються й інші мінеральні ресурси, однак саме кам'яне та буре вугілля відіграли провідну роль у розвитку важкої промисловості та енергетики регіону [35].

Станом на кінець 2025 року населення Північного Рейну-Вестфалії становило 17,9 млн осіб, що становить близько 21,5 % населення Німеччини. Середня щільність населення перевищує 525 осіб на км². Найбільшими містами є Кельн (понад 1,1 млн мешканців) та Дюссельдорф (659 312 тис. мешканців). Висока урбанізація та наявність густої мережі міст є характерною рисою регіону [16; 18].

Транспортно-географічне положення Північного Рейну-Вестфалії є одним з найвигідніших у Європі. Через територію землі проходять важливі міжнародні транспортні коридори: Рейнський коридор (Роттердам – Базель), коридор «Північ – Південь» та коридор «Захід – Схід». Річка Рейн забезпечує вихід до найбільших

морських портів Європи (Роттердам, Антверпен). На території землі розташовані великі аеропорти (Дюссельдорф, Кельн/Бонн), розвинена мережа автомагістралей (A1, A2, A3, A40, A57) та густе залізничне сполучення [19; 20].

Економічна роль Північного Рейну-Вестфалії в Німеччині та Європейському Союзі є надзвичайно значною. У 2025 році валовий внутрішній продукт регіону становив 909,4 млрд євро, що відповідає приблизно 20,5 % ВВП Німеччини. За цим показником NRW є лідером серед усіх федеральних земель. Регіон забезпечує значну частку німецького промислового виробництва, особливо в машинобудуванні, хімічній промисловості та металургії [1; 3; 20].

У європейському контексті Північний Рейн-Вестфалія входить до числа найпотужніших економічних регіонів ЄС. Вона є важливим центром промислового виробництва, логістики та інновацій Західної Європи. Регіон активно інтегрований у європейські виробничі ланцюги та має тісні економічні зв'язки з сусідніми країнами – Нідерландами, Бельгією та Францією [21; 22].

Таким чином, економіко-географічне положення Північного Рейну-Вестфалії є одним з ключових факторів її економічного розвитку. Вигідне розташування на перетині транспортних коридорів, наявність потужної мінерально-сировинної бази (насамперед кам'яного та бурого вугілля), висока урбанізація та розвинена транспортна інфраструктура створюють сприятливі умови для промислового виробництва, логістики та зовнішньоекономічної діяльності. Саме завдяки цим факторам регіон зберігає провідні позиції в економіці Німеччини та Європейського Союзу.

Таблиця 2.1

Основні економіко-географічні показники Північного Рейну-Вестфалії (2025 р.)

Показник	Значення
Площа території	34 112 км ²
Населення (кінець 2025)	17,9 млн осіб

Щільність населення	близько 525 осіб/км ²
Адміністративний центр	Дюссельдорф
Найбільше місто	Кельн (1 100 076 осіб)
Кількість округів	5
Кількість районів	31
Кількість міських округів	22
Головна річка	Рейн
ВВП (2025)	909,4 млрд євро
Частка у ВВП Німеччини	близько 20,5 %

Джерело: складено автором на основі даних IT.NRW та Statistisches Bundesamt [1; 3; 16].

2.2. Історико-географічні передумови формування господарського комплексу регіону

Історико-географічні чинники відіграють ключову роль у формуванні сучасної економічної структури Північного Рейну-Вестфалії. Розвиток регіону пройшов кілька етапів, кожен з яких суттєво вплинув на галузеву спеціалізацію, систему розселення та функціональну роль окремих міст [35; 45].

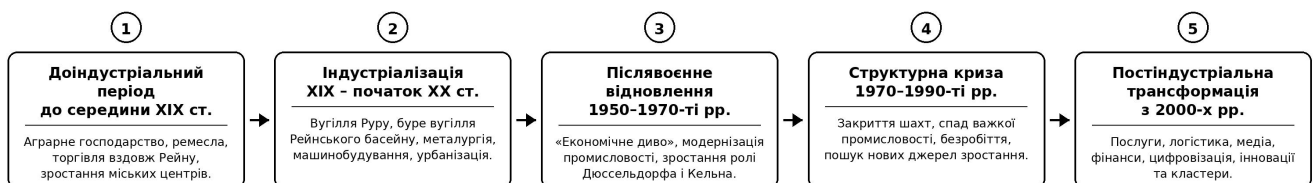

Рис. 2.2. Етапи історико-географічного формування господарського комплексу
Північного Рейну-Вестфалії.

Доіндустріальний період (до середини XIX ст.) характеризувався переважно аграрним типом господарства з розвиненим ремісничим виробництвом і торгівлею. Територія сучасного NRW історично формувалася на основі Рейнської області, Вестфалії та Ліппе, що зумовило відмінності в економічній спеціалізації окремих частин регіону. Важливу роль відігравала торгівля вздовж Рейну, яка створила передумови для майбутнього зростання міських центрів, зокрема Кельна як одного з найстаріших торговельних міст регіону [35].

Індустріалізація (середина XIX – початок XX ст.) стала переломним етапом. Освоєння великих покладів кам'яного вугілля в Рурському басейні та бурого вугілля в Рейнському басейні створило потужну ресурсну базу для промислового зростання. У цей період сформувалися основні промислові центри регіону: Ессен, Дортмунд, Дуйсбург, Бохум, Вупперталь. Розвиток металургії, важкого машинобудування та хімічної промисловості супроводжувався масовою урбанізацією та формуванням щільної міської мережі. Саме в цей час заклалися основи поліцентричної структури регіону, яка зберігається до сьогодні [35; 45].

У міжвоєнний період та під час Другої світової війни господарство регіону зазнало значних руйнувань, однак промислова спеціалізація Руру зберігала стратегічне значення. Після 1945 року почалося активне відновлення інфраструктури та промислових підприємств, що стало основою для наступного економічного підйому [35].

Післявоєнне відновлення та період «економічного дива» (1950–1970-ті роки) відзначилися швидким зростанням промислового виробництва. Північний Рейн-Вестфалія став одним із головних локомотивів західнонімецької економіки. У цей період відбулася масштабна модернізація металургійних комбінатів, розширення

хімічної промисловості та енергетики. Важливу роль відігравали такі компанії, як ThyssenKrupp, Bayer, Henkel, RWE та Evonik. Дюссельдорф у цей час зміцнив позиції як адміністративного та фінансово-ділового центру регіону, а Кельн – як великого промислового, транспортно-логістичного та медійного вузла [35; 45].

Структурна криза 1970–1990-х років стала наслідком вичерпання моделі розвитку, заснованої на важкій промисловості. Закриття вугільних шахт, скорочення металургійного виробництва та зростання безробіття в Рурському районі змусили регіон шукати нові джерела зростання. У цей період почалася активна структурна перебудова економіки, спрямована на розвиток сфери послуг, логістики, освіти, науки та інновацій. Саме в цей час почали формуватися сучасні економічні профілі Дюссельдорфа (фінансово-адміністративний) та Кельна (медіа, логістика, культура) [35; 38].

Постіндустріальна трансформація (з 2000-х років до сьогодні) характеризується подальшим зменшенням частки традиційної промисловості та зростанням ролі сфери послуг, креативних індустрій, цифрової економіки та інноваційного сектору. Частина колишніх промислових територій отримала нові функції – освітні, культурні, логістичні та технологічні. Регіональна політика активно підтримувала кластерні ініціативи, цифровізацію та перехід до економіки знань. У цей період Дюссельдорф остаточно закріпив роль одного з провідних фінансово-ділових центрів Німеччини, а Кельн – важливого медійно-логістичного та культурного центру регіону [37; 38; 39].

Особливе значення в історичному розвитку регіону мають Дюссельдорф і Кельн. Дюссельдорф, ставши столицею федеральної землі у 1946 році, поступово сформувався як адміністративний, фінансовий і діловий центр. Тут сконцентрувалися органи влади NRW, штаб-квартири великих корпорацій, банки, страхові компанії та виставковий комплекс. Кельн, маючи давніші традиції як торговельне, релігійне та культурне місто, у XX столітті посилив роль

промислового, транспортного, медійного та освітнього центру. Різниця в історичних траєкторіях цих міст значною мірою визначає їхню сучасну економічну спеціалізацію та функціональну роль у регіональній системі [33; 45].

Сучасна господарська структура Північного Рейну-Вестфалії є результатом тривалого історико-географічного розвитку. Її сформували індустріалізація на базі вугільних ресурсів Руру, післявоєнне промислове зростання, глибока структурна криза 1970–1990-х років та постіндустріальна трансформація останніх десятиліть. Саме цей історичний шлях пояснює поліцентричну структуру регіону, поєднання старопромислової спадщини з новими секторами економіки та різні, але взаємодоповнювальні функції Дюссельдорфа (фінансово-адміністративний центр) і Кельна (медіа-логістичний та культурний центр). Така модель розвитку робить регіон стійкішим до зовнішніх шоків і створює основу для подальшого економічного зростання.

2.3. Населення, трудові ресурси, урбанізаційні процеси та основні економічні показники Північного Рейну-Вестфалії

Місто	Населення, тис. осіб		Рік
Кельн	1 120		2025
Дюссельдорф	630		2025
Дортмунд	595		2025
Ессен	580		2025
Дуйсбург	500		2025
Територія	2023	2024	2025
NRW (всього)	9 826	9 870	9 910
Кельн	851	860	870
Дюссельдорф	577	585	595

Демографічна ситуація є важливим чинником формування господарського комплексу регіону. У Північному Рейну-Вестфалії вона визначає як масштаб економічної активності, так і її просторову організацію. Регіон характеризується високою щільністю населення, розвиненою міською мережею та значними обсягами маятникової міграції [16; 18].

Станом на 31 грудня 2023 року населення Північного Рейну-Вестфалії становило 17 890 489 осіб. Це робить регіон найбільш населеним серед усіх федеральних земель Німеччини. Середня щільність населення перевищувала 525 осіб на км², що значно вище за середній показник по країні (близько 233 осіб на км²). Найвища щільність спостерігається в рейнській частині регіону та в Рурському промисловому районі, де історично сформувалася щільна міська агломерація.

Для наочності наведено дані про чисельність населення найбільших міст регіону станом на кінець 2023 року.

Таблиця 2.2.

**Чисельність населення найбільших міст Північного Рейну-Вестфалії
(станом на 31.12.2023)**

Місто	Населення, осіб	Рік
Кельн	1 084 795	2023
Дюссельдорф	631 217	2023
Дортмунд	593 542	2023
Ессен	571 039	2023

Дуйсбург	495 885	2023
----------	---------	------

Джерело: IT.NRW / Destatis, Regionaldatenbank [16].

Система розселення в NRW є поліцентричною. Тут відсутній один домінуючий мегаполіс – функції розподілені між кількома великими містами. Така структура створює умови для формування кількох центрів економічного зростання та зменшує ризики, пов’язані з надмірною концентрацією в одному місті [18; 33].

Урбанізаційні процеси в NRW мають тривалу історію. Швидка індустріалізація XIX–XX століть призвела до формування щільної міської мережі, особливо в Рурському районі. У другій половині XX століття відбулася субурбанізація – відтік населення з великих міст у передмістя. Проте з 2000-х років спостерігається зворотна тенденція – повернення населення в центри великих міст, особливо в Дюссельдорф і Кельн, що пов’язано з розвитком сфери послуг, креативних індустрій та підвищенням привабливості міського середовища.

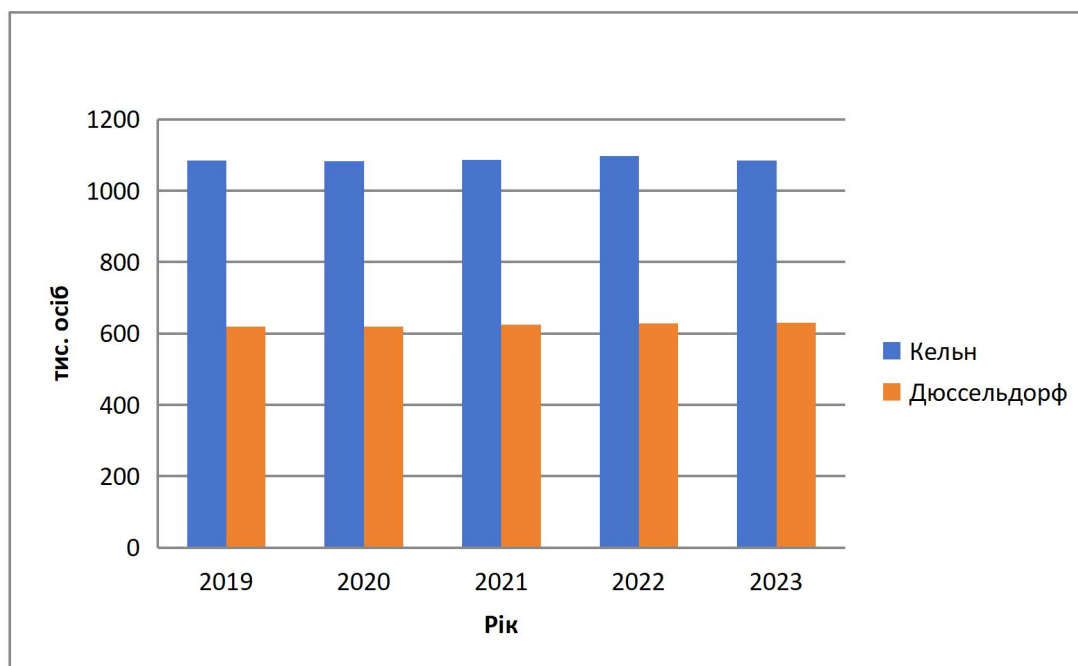

Рис. 2.3. Динаміка чисельності населення Кельна та Дюссельдорфа у 2019–2023 рр., тис. Осіб.

Трудові ресурси регіону характеризуються високим рівнем кваліфікації, особливо в рейнській частині. Тут сконцентровано значну кількість університетів, наукових установ та підприємств, що створює попит на висококваліфіковану робочу силу. Водночас у містах Рурського району зберігається проблема структурного безробіття, пов'язана з історичною спеціалізацією на важкій промисловості.

Для наочності наведено дані про зайнятість у регіоні та найбільших містах станом на 2023 рік.

Таблиця 2.3.

Кількість зайнятих у NRW, Дюссельдорфі та Кельні у 2023 р., тис. осіб

Територія	Зайняті, тис. осіб
NRW (всього)	9 826,1
Кельн	850,7
Дюссельдорф	576,6

Джерело: IT.NRW / Statistik.NRW [6; 16].

Важливою особливістю регіону є інтенсивна маятникова міграція. Щоденні трудові поїздки між містами та муніципалітетами формують єдиний регіональний ринок праці. Дюссельдорф і Кельн виступають потужними центрами притягання робочої сили з навколишніх територій. Це посилює їхню економічну роль, але водночас створює навантаження на транспортну інфраструктуру.

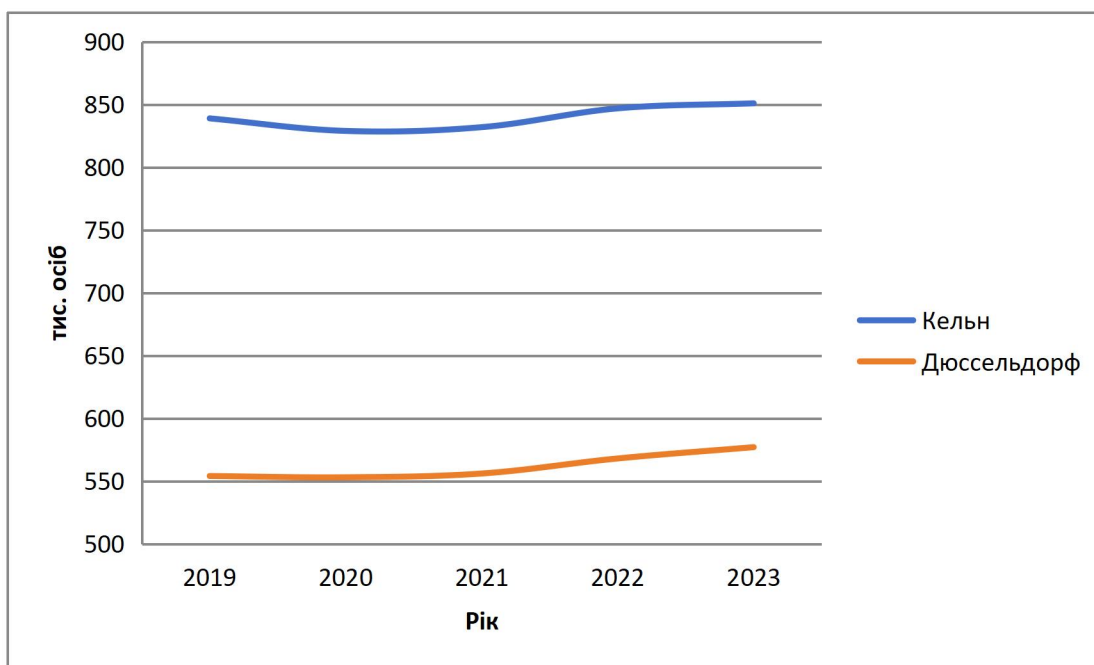

Рис. 2.4. Динаміка зайнятості у Дюссельдорфі та Кельні у 2019–2023 рр., тис. Осіб

Динаміка ВВП та продуктивність праці

У 2023 році ВВП Північного Рейну-Вестфалії становив 851 035,8 млн євро. Це один з найвищих показників серед регіонів Європейського Союзу. Кельн переважає за абсолютним масштабом економіки, тоді як Дюссельдорф демонструє вищу продуктивність праці завдяки концентрації фінансових, страхових та управлінських функцій.

Для наочності наведено основні економічні показники регіону та найбільших міст станом на 2023 рік.

Таблиця 2.4.

Основні економічні показники NRW, Дюссельдорфа і Кельна у 2023 р.

Територія	ВВП, млн €	Зайняті, тис. осіб	ВВП на 1 зайнятого, €
NRW	851 035,8	9 826,1	86 610
Дюссельдорф	63 274,1	576,6	109 738
Кельн	79 363,7	850,7	93 292

Джерело: IT.NRW / Destatis [1; 16].

Динаміка 2019–2023 років показала, що обидва міста зазнали спаду у 2020 році через пандемію COVID-19, але надалі відновили зростання. Дюссельдорф швидше нарощував свою частку у ВВП NRW: вона зросла з 7,14 % у 2019 році до 7,43 % у 2023 році. Частка Кельна залишалася більшою, але дещо знизилася з 9,52 % до 9,33 %.

Таблиця 2.5.

Частка Дюссельдорфа і Кельна у ВВП NRW, 2019–2023 рр., %

Місто	2019	2020	2021	2022	2023
Дюссельдорф	7,14	7,13	7,23	7,28	7,43
Кельн	9,52	9,28	9,37	9,34	9,33

Джерело: IT.NRW [1; 3].

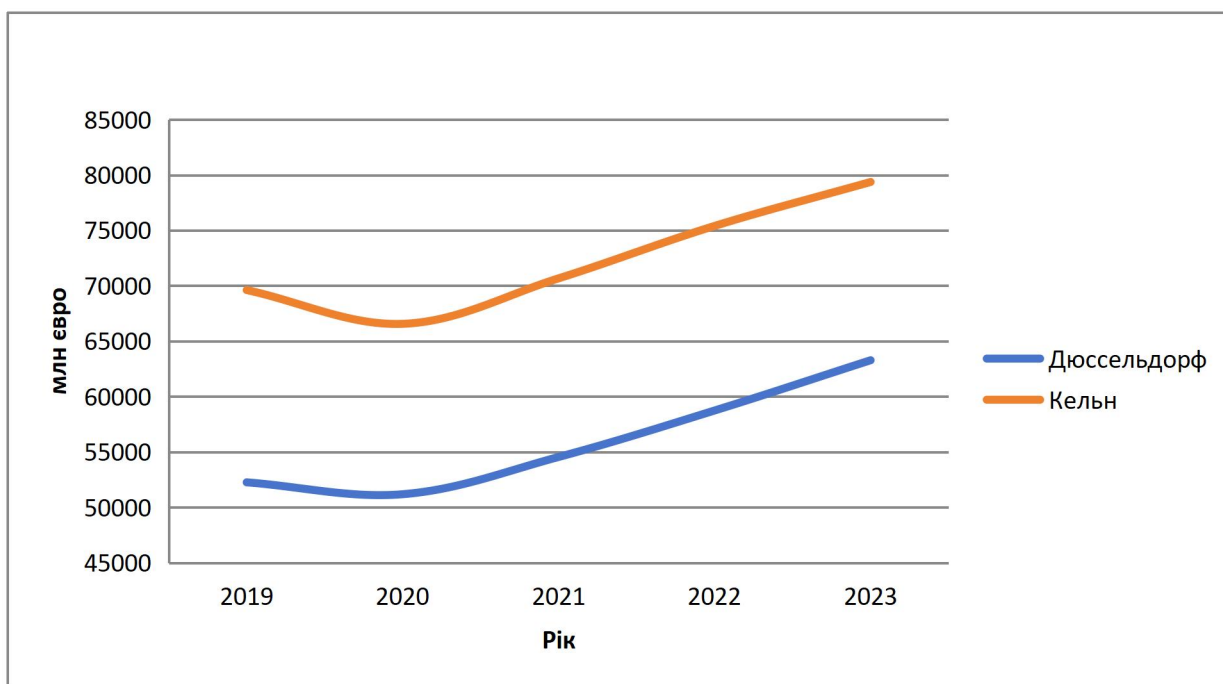

Рис. 2.5. Динаміка ВВП Дюссельдорфа і Кельна у 2019–2023 рр., млн євро

Інвестиційна активність

Інвестиційна активність у регіоні пов'язана з модернізацією економіки, цифровою трансформацією та переходом до низьковуглецевої моделі розвитку. За даними IT.NRW, у 2021 році обсяги інвестицій в економіці NRW зросли. Частина коштів спрямовується на оцифрування процесів, модернізацію виробництва, енергоефективність та створення середовищ для нових технологічних ідей.

Особливо активними є інвестиції в рейнській частині регіону, де зосереджені логістичні, фінансові та медійні центри. Дюссельдорф і Кельн приваблюють як внутрішні, так і іноземні інвестиції завдяки розвиненій інфраструктурі, кваліфікованій робочій силі та вигідному географічному положенню. У містах Рурського району інвестиції часто спрямовуються на ревіталізацію колишніх промислових територій та створення нових технологічних парків.

Рівень безробіття

Рівень безробіття в рейнських містах (Дюссельдорф, Кельн) традиційно нижчий, ніж у містах Рурського району. Це пояснюється більш диверсифікованою економічною структурою рейнських міст, де розвинені послуги, логістика, медіа та освіта. У містах Рурського району, навпаки, зберігається вищий рівень безробіття через тривалу структурну трансформацію економіки.

Таблиця 2.6.

Рівень безробіття в найбільших містах NRW (2023 р.), %

Місто	Рівень безробіття, %
Дюссельдорф	6,9
Кельн	7,3
Дортмунд	9,8
Ессен	9,2

Джерело: Bundesagentur für Arbeit / Statistik.NRW [9; 6].

Проведений аналіз показав, що Північний Рейн-Вестфалія характеризується високою демографічною щільністю, поліцентричною системою розселення та значними трудовими ресурсами. Кельн переважає за абсолютним масштабом економіки та чисельністю зайнятих, тоді як Дюссельдорф демонструє вищу продуктивність праці завдяки концентрації фінансових, страхових та управлінських функцій. Рівень безробіття в рейнських містах залишається нижчим, ніж у містах Рурського району. Ці відмінності є наслідком різних історичних траєкторій розвитку міст та їхньої сучасної галузевої спеціалізації.

Інвестиційна активність у регіоні спрямована на модернізацію економіки та цифрову трансформацію, причому Рейнські міста приваблюють більше інвестицій завдяки розвиненій сфері послуг та логістиці. Поліцентрична структура регіону

забезпечує стійкість до зовнішніх шоків та створює основу для збалансованого розвитку. Дюссельдорф і Кельн, як найбільші центри притягання населення та робочої сили, відіграють ключову роль у формуванні економічної динаміки регіону.

2.4. Галузева структура економіки та зміни в розвитку регіону

Галузева структура економіки Північного Рейну-Вестфалії відображає тривалу трансформацію регіону від старопромислової моделі до більш диверсифікованої промислово-сервісної економіки. Протягом останніх десятиліть змінилося співвідношення між виробничим сектором і сферою послуг. Це вплинуло не лише на загальний економічний профіль землі, а й на функціональну роль окремих міських центрів, зокрема Дюссельдорфа та Кельна [16; 35].

Розглянуті в попередньому підрозділі показники ВВП, зайнятості та безробіття характеризують кількісний бік розвитку регіону. Проте для пояснення цих показників необхідно враховувати галузеву структуру господарства. Саме вона показує, які види економічної діяльності формують додану вартість, робочі місця, інвестиційний попит і просторову спеціалізацію території.

Загальна галузева структура економіки NRW

У 2023 році у структурі валової доданої вартості Північного Рейну-Вестфалії домінувала сфера послуг. На неї припадало 69,6 % загальної ВДВ землі. Виробничий сектор, тобто промисловість без будівництва, забезпечував 24,3 %, будівництво –5,4 %, а сільське, лісове господарство та рибальство –0,7 %. Такий розподіл свідчить про високий рівень терціаризації економіки, але водночас показує, що промисловість і надалі залишається важливою складовою господарства регіону.

На відміну від регіонів, де деіндустріалізація означала різке послаблення виробничої бази, у Північному Рейні-Вестфалії промисловість не зникла, а поступово змінила функції. Частина старих виробництв скоротилася, але одночасно зросло значення технологічного оновлення, спеціалізованих послуг,

логістики, інженерної діяльності, науки та управління. Тому сучасну економіку NRW доцільно характеризувати не як суто постіндустріальну, а як промислово-сервісну з високою роллю знань, інфраструктури та міських функцій.

Рис.2.4.

Структура валової доданої вартості Північного Рейну-Вестфалії у 2023 р., %

Джерело: розраховано за офіційними даними Статистичного бюро землі

Північний Рейн-Вестфалія (IT.NRW) та Робочої групи «Регіональні рахунки країн» (Arbeitskreis VGRdL) [3; 16].

Порівняно з початком 2010-х років частка промисловості у ВДВ NRW знизилася, тоді як значення сфери послуг зросло. Це відповідає загальноєвропейській тенденції до посилення ролі сервісних і знаннємістких видів діяльності. Водночас для Північного Рейну-Вестфалії важливо, що ця зміна

відбувається на основі потужної індустріальної спадщини, а не замість неї. Тому структурна трансформація регіону має подвійний характер: з одного боку, скорочується роль традиційної важкої промисловості, з іншого – формується нова система промислових, логістичних, фінансових, освітніх та інноваційних функцій.

Промисловість і її трансформація

Промисловість історично була основою господарського розвитку Північного Рейну-Вестфалії. Її формування пов'язане з вугільними ресурсами Руру, розвитком металургії, машинобудування, енергетики та хімічної промисловості. У сучасних умовах традиційні галузі вже не визначають весь профіль регіону, однак вони зберігають значення для окремих територій, насамперед міст Рурського району.

Скорочення вуглевидобутку і частини важкої промисловості спричинило складну структурну перебудову. Вона супроводжувалася зміною зайнятості, перепрофілюванням промислових територій, розвитком логістики, освіти, наукових установ і сервісних функцій. У цьому полягає одна з головних особливостей NRW: регіон не просто втрачає старі галузі, а поступово використовує їхню інфраструктурну, кадрову та просторову спадщину для формування нових напрямів розвитку [35].

Сфера послуг, логістика та міські функції

Сфера послуг стала провідною частиною економіки Північного Рейну-Вестфалії. Вона охоплює торгівлю, транспорт, фінансову діяльність, страхування, операції з нерухомістю, ділові послуги, освіту, охорону здоров'я, культуру та управління. Зростання цього сектору пов'язане з високою щільністю населення, великим внутрішнім ринком, розвиненою міською мережею та вигідним транспортно-географічним положенням регіону.

Особливе значення має транспортно-логістичний комплекс. Рейн, внутрішні порти, автомагістралі, залізниці та міжнародні аеропорти забезпечують зв'язок NRW з портами Північного моря, країнами Бенілюксу та іншими районами

Німеччини. Тому логістика є не лише допоміжною галуззю, а й одним із чинників просторової організації господарства. Вона пов'язує промислові території Руру, рейнські міста, передмістя та міжнародні торговельні потоки.

Галузева спеціалізація Дюссельдорфа та Кельна

Дюссельдорф і Кельн мають різні галузеві профілі, що визначає їхню роль у регіональній економіці. Дюссельдорф спеціалізується на фінансових послугах, страхуванні, корпоративному управлінні, виставковій діяльності, консалтингу та логістиці. Тут зосереджені штаб-квартири великих компаній, банки, страхові організації та ділові сервіси. Така структура пояснює вищу продуктивність праці міста порівняно з Кельном.

Кельн має більш диверсифіковану економічну структуру. Для нього важливими є промисловість, логістика, медіа, культура, туризм, освіта та міські послуги. Місто має потужний медійний сектор, університетське середовище, транспортно-логістичні функції та ширший демографічний масштаб. Завдяки цьому Кельн виступає не лише великим ринком праці, а й важливим центром креативної, освітньої та сервісної економіки.

Різницю між економічними профілями двох міст можна подати через узагальнену характеристику їхньої спеціалізації (табл. 2.11). Такий підхід є безпечнішим для порівняльного аналізу, оскільки не зводить складну міську економіку лише до кількох відсоткових показників зайнятості.

Таблиця 2.7

Основні сектори економіки Північного Рейну-Вестфалії та їх просторові центри

Сектор економіки	Значення для регіону	Основні центри
Промисловість	Історична основа розвитку, виробнича база, модернізація старопромислових територій	Рурський район, Дуйсбург, Ессен, Дортмунд
Хімічна промисловість	Важлива складова виробничого комплексу та експорту	Леверкузен, Дормаген, Крефельд
Логістика і	Зв'язок з портами Північного	Дуйсбург, Кельн,

транспорт	моря, внутрішніми ринками та європейськими коридорами	Дюссельдорф
Фінанси та бізнес-послуги	Управлінські, страхові, консалтингові й корпоративні функції	Дюссельдорф
Медіа й креативні індустрії	Медійна, культурна та комунікаційна спеціалізація	Кельн
Освіта, наука та інновації	Підготовка кадрів, дослідження, стартапи, технологічні зв'язки	Аахен, Бонн, Кельн, Мюнстер, Дюссельдорф
Цифровізація та кластери	Підтримка нових секторів, взаємодія бізнесу, науки й управління	Дюссельдорф, Кельн, Рурський район

Джерело: складено автором на основі аналітичних матеріалів IT.NRW, NRW.BANK, Germany Trade & Invest та досліджень з регіональної трансформації NRW [3; 15; 18; 27; 28].

Просторові відмінності галузевої структури

Галузева структура NRW має чіткий просторовий вимір. Рурський район зберігає сильнішу старопромислову спадщину, пов'язану з металургією, енергетикою, важким машинобудуванням і логістикою. Водночас саме тут найбільш помітними є процеси реструктуризації, перепрофілювання колишніх промислових територій і пошуку нових джерел зайнятості.

Рейнська частина регіону, зокрема вісь Дюссельдорф –Кельн –Бонн, швидше посилила сервісні, управлінські, фінансові, логістичні, медійні та освітні функції. Аахен, Бонн і Мюнстер мають важливе значення як науково-освітні та адміністративні центри. Отже, NRW не є однорідним економічним простором. Його розвиток визначається взаємодією кількох територіальних підсистем із різною галузевою спеціалізацією.

За останні п'ятнадцять років у регіоні посилилася роль знаннємістких послуг, цифрової логістики, креативних індустрій і технологічних компаній. Це пов'язано з розвитком медійного середовища в Кельні, фінансово-ділових функцій у Дюссельдорфі, університетських центрів і програм підтримки цифрових хабів. Водночас традиційна важка промисловість продовжує скорочуватися, хоча для

окремих міст Руру вона залишається важливою частиною економічної ідентичності.

Отже, галузева структура економіки Північного Рейну-Вестфалії відображає перехід від індустріальної до більш диверсифікованої промислово-сервісної моделі розвитку. Сфера послуг формує більшу частину валової доданої вартості, однак промисловість, логістика та виробнича інфраструктура залишаються важливими складовими регіонального господарства.

Дюссельдорф і Кельн відіграють роль ключових центрів цієї трансформації, але роблять це по-різному. Дюссельдорф посилює фінансово-управлінські, страхові та корпоративні функції, тоді як Кельн поєднує промислово-сервісну базу з медіа, логістикою, освітою та культурою. Такі функціональні відмінності не послаблюють регіон, а навпаки підсилюють його поліцентричний характер і створюють основу для подальшої структурної модернізації.

2.5. Місце Дюссельдорфа і Кельна в економічному просторі Північного Рейну-Вестфалії

Дюссельдорф і Кельн належать до ключових міських центрів Північного Рейну-Вестфалії та відіграють важливу роль у формуванні економічного простору регіону. Вони розташовані в рейнській частині NRW на відстані близько 40 км один від одного, мають вигідне транспортно-географічне положення і включені до ширшої Рейнсько-Рурської агломераційної системи. Водночас ці міста не є однаковими за функціями: Дюссельдорф більше пов'язаний з адміністративними, фінансовими та управлінськими послугами, а Кельн — з медіа, логістикою, культурою, освітою та диверсифікованою міською економікою [16; 35].

У поліцентричній структурі Північного Рейну-Вестфалії значення міста визначається не лише чисельністю населення або обсягом виробництва. Важливими є також функції, які місто виконує в регіональній системі: адміністративні, фінансові, транспортні, освітні, культурні, інноваційні та

логістичні. Саме тому Дюссельдорф і Кельн доцільно розглядати не як простих конкурентів, а як різні вузли одного економічного простору.

Частка Дюссельдорфа і Кельна у ВВП регіону

У 2023 році на Дюссельдорф і Кельн разом припадало понад 16,7 % ВВП Північного Рейну-Вестфалії. Кельн мав більшу абсолютну частку завдяки більшій чисельності населення та ширшій міській економічній базі. Дюссельдорф, навпаки, відзначався вищою продуктивністю праці, що пов'язано з концентрацією фінансових, страхових, управлінських і ділових послуг. У цьому підрозділі ці показники використовуються лише для загальної характеристики місця міст у регіоні; детальніше їх порівняння розглядається в розділі 3.

Таблиця 2.8

Частка Дюссельдорфа і Кельна у ВВП NRW, 2019–2023 рр., %

Місто	2019	2020	2021	2022	2023
Дюссельдорф	7,14	7,13	7,23	7,28	7,43
Кельн	9,52	9,28	9,37	9,34	9,33
Разом	16,66	16,41	16,60	16,62	16,76

Джерело: IT.NRW [1; 3; 16].

Частка Дюссельдорфа у ВВП NRW у 2019–2023 рр. поступово зростала, тоді як частка Кельна залишалася більшою, але відносно стабільною. Разом ці два міста формують значну частину економічного потенціалу землі, що підтверджує їхню роль як провідних центрів рейнської частини регіону.

Частка Дюссельдорфа і Кельна у зайнятості регіону

Важливим показником місця міста в економічному просторі є його роль на ринку праці. У 2023 році на Дюссельдорф і Кельн разом припадало близько 14,5 % усіх зайнятих у Північному Рейні-Вестфалії. Кельн мав більшу абсолютну кількість робочих місць, тоді як Дюссельдорф характеризувався вищою

концентрацією високопродуктивних робочих місць у сфері ділових, фінансових та управлінських послуг.

Таблиця 2.9

Частка Дюссельдорфа і Кельна у зайнятості NRW, 2023 р.

Територія	Зайняті, тис. осіб	Частка у зайнятості NRW, %
NRW (всього)	9 826,1	100,0
Кельн	850,7	8,7
Дюссельдорф	576,6	5,9
Разом	1 427,3	14,5

Джерело: IT.NRW / Statistik.NRW [6; 16].

Функціональна роль Дюссельдорфа і Кельна в регіоні

Дюссельдорф виконує роль адміністративно-фінансового та управлінського центру регіону. Тут розташовані органи влади федеральної землі, штаб-квартири великих компаній, банки, страхові установи, консалтингові структури та міжнародні представництва. Місто також має значення як центр ділового туризму, виставкової діяльності та професійних послуг. Саме ці функції пояснюють його високу продуктивність праці та особливе місце в економічній системі NRW.

Кельн виконує інший набір функцій. Це найбільше місто Північного Рейну-Вестфалії, важливий медійний, культурний, освітній, транспортно-логістичний і промислово-сервісний центр. Кельн має вигідне положення в системі рейнської логістики, розвинений аеропорт Кельн/Бонн, залізничний вузол і портову інфраструктуру. Його економічний профіль формується поєднанням медіа, логістики, університетського середовища, культурних індустрій, торгівлі та окремих промислових виробництв.

Отже, Дюссельдорф більше орієнтований на фінансово-управлінські та ділові послуги, тоді як Кельн поєднує промислові, логістичні, медійні та культурно-освітні функції. Така різниця не послаблює регіон, а навпаки посилює його поліцентричний характер, оскільки різні економічні функції розподіляються між кількома сильними центрами.

Таблиця 2.10

Функціональна роль Дюссельдорфа і Кельна в економічному просторі NRW

Ознака	Дюссельдорф	Кельн
Статус у регіоні	Столиця федеральної землі	Найбільше місто NRW
Провідні функції	Адміністративні, фінансові, ділові, управлінські	Медійні, логістичні, культурні, освітні, промислово-сервісні
Економічний профіль	Фінанси, страхування, бізнес-послуги, корпоративне управління, виставкова діяльність	Медіа, логістика, торгівля, культура, освіта, окремі промислові виробництва
Просторова роль	Центр управління та ділових послуг у рейнській частині NRW	Великий міський, транспортний, культурний і сервісний центр
Значення для NRW	Концентрація адміністративних і фінансово-ділових функцій	Концентрація населення, медіа, логістики, освіти та міських послуг

Джерело: складено автором.

Місце міст у поліцентричній системі NRW

Північний Рейн-Вестфалія є прикладом поліцентричного регіону. На відміну від моноцентричних агломерацій, де один центр домінує над навколишньою територією, у NRW економічні, управлінські, промислові, транспортні, освітні та культурні функції розподілені між кількома великими містами. До таких центрів належать Дюссельдорф, Кельн, Дортмунд, Ессен, Дуйсбург, Бонн, Мюнстер та інші міста.

Дюссельдорф і Кельн утворюють важливе рейнське ядро цієї поліцентричної системи. Їх об'єднує положення на головній транспортній осі регіону –Рейні, високий рівень транспортної доступності, значна концентрація робочих місць та активна участь у міжрегіональних і міжнародних зв'язках. Водночас їхні функції не збігаються повністю, що робить їхнє порівняння особливо важливим для розуміння внутрішньої структури NRW.

Окреме значення має маятникова міграція. Щоденні трудові поїздки між Дюссельдорфом, Кельном та навколишніми муніципалітетами свідчать про формування єдиного функціонального простору. У такій системі адміністративні

межі міст не завжди збігаються з реальними межами ринку праці, транспортних зв'язків і ділової активності.

Дюссельдорф і Кельн займають провідне місце в економічному просторі Північного Рейну-Вестфалії. Разом вони забезпечують значну частку ВВП і зайнятості регіону, але їхнє значення визначається не лише кількісними показниками. Дюссельдорф виступає адміністративно-фінансовим та управлінським центром, тоді як Кельн є важливим медійним, логістичним, культурним, освітнім і промислово-сервісним вузлом. Їхня взаємодоповнювальна спеціалізація посилює поліцентричну структуру NRW і створює основу для подальшого порівняльного аналізу в третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІКИ ДЮССЕЛЬДОРФА ТА КЕЛЬНА

3.1. Дюссельдорф як адміністративний, фінансово-діловий та інноваційний центр регіону

Дюссельдорф є столицею федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія та одним із провідних економічних центрів рейнської частини регіону. Його значення визначається не лише чисельністю населення або обсягом виробництва, а передусім концентрацією адміністративних, фінансово-ділових, управлінських і виставково-конгресних функцій. У поліцентричній системі NRW місто виконує роль одного з головних вузлів прийняття рішень, корпоративного управління та ділових послуг.

На відміну від Кельна, який має ширший демографічний масштаб і сильні медійно-логістичні функції, Дюссельдорф вирізняється більшою концентрацією високопродуктивних видів діяльності. У 2023 році ВВП на одного зайнятого в Дюссельдорфі становив 109 738 євро, тоді як у Кельні - 93 292 євро. Це свідчить про значну роль фінансових, страхових, управлінських і професійних послуг у структурі міської економіки.

Адміністративна функція Дюссельдорфа

Адміністративний статус є однією з ключових передумов економічної ролі Дюссельдорфа. У місті розташовані ландтаг, уряд землі, міністерства та інші органи управління Північного Рейну-Вестфалії. Це формує стабільний попит на державні, юридичні, консультаційні, аналітичні та комунікаційні послуги, а також посилює ділову активність у центральній частині міста.

Наявність органів влади впливає не тільки на зайнятість у державному секторі. Вона також підвищує привабливість міста для представництв компаній, галузевих асоціацій, консалтингових структур і організацій, які працюють із регіональною політикою, інвестиціями, містобудуванням, транспортом та

енергетикою. Тому адміністративна функція Дюссельдорфа має прямий економічний ефект і посилює його роль як центру управління в межах NRW.

Фінансово-ділові та корпоративні функції

Дюссельдорф належить до важливих фінансово-ділових центрів Німеччини. У місті зосереджені банки, страхові компанії, юридичні та аудиторські фірми, консалтингові агентства, представництва міжнародних корпорацій і штаб-квартири великих компаній. Значення цих функцій полягає в тому, що вони створюють робочі місця з високою доданою вартістю і формують попит на кваліфіковану працю.

Корпоративно-управлінська спеціалізація міста пов'язана з тим, що Дюссельдорф виконує роль місця концентрації управлінських рішень. Тут важливими є не лише виробничі підприємства, а й офіси, які координують фінанси, маркетинг, юридичний супровід, зовнішні зв'язки та стратегію компаній. Саме тому економічний профіль міста суттєво відрізняється від старопромислових центрів Руру.

Окреме значення має виставково-конгресна діяльність. Дюссельдорф є відомим центром міжнародних виставок і ділових заходів, що підтримує розвиток готельного бізнесу, транспорту, торгівлі, реклами, комунікацій і професійних послуг. Ця функція посилює міжнародну видимість міста і робить його важливим контактним майданчиком для бізнесу.

Інноваційна та цифрова складова розвитку

Інноваційна роль Дюссельдорфа пов'язана не тільки зі стартапами або технологічними компаніями. Для міста важливою є цифровізація корпоративного сектору, розвиток бізнес-послуг, використання нових управлінських технологій і взаємодія між компаніями, університетами та інноваційними платформами. У цьому сенсі інновації в Дюссельдорфі мають переважно сервісний і корпоративний характер.

Розвиток цифрової економіки підтримується наявністю великих компаній, які виступають замовниками нових технологічних рішень. Для молодих підприємств це створює можливість працювати не ізольовано, а в середовищі з високою концентрацією потенційних клієнтів, партнерів і інвесторів. Тому інноваційний потенціал Дюссельдорфа формується через поєднання фінансово-ділової бази, управлінських функцій і високої концентрації професійних послуг.

Таблиця 3.1

Основні економічні функції Дюссельдорфа в системі Північного Рейну-Вестфалії

Функція	Прояв у місті	Значення для регіону
Адміністративна	Столиця землі, органи влади NRW, міністерства, представництва та управлінські структури	Концентрація управлінських рішень, попит на юридичні, консультаційні та ділові послуги
Фінансово-ділова	Банки, страхові компанії, бізнес-послуги, консалтинг, аудит, юридичний супровід	Формування високопродуктивних робочих місць і підвищення ділової активності
Корпоративно-управлінська	Штаб-квартири та представництва великих компаній, координація бізнес-процесів	Посилення ролі міста як центру прийняття економічних рішень
Виставково-конгресна	Міжнародні виставки, ділові заходи, конференції, професійні контакти	Розвиток туризму, торгівлі, реклами, готельного бізнесу та міжнародних зв'язків
Інноваційна	Цифровізація бізнес-послуг, стартап-середовище, взаємодія компаній з науково-освітніми установами	Підтримка переходу до економіки знань і зміцнення конкурентоспроможності NRW

Джерело: складено автором на основі даних IT.NRW, IHK Düsseldorf, NRW.BANK та наукової літератури.

Порівняно з Кельном Дюссельдорф має більш виражену фінансово-управлінську і ділову спеціалізацію. Кельн виконує сильні медійні, логістичні, культурно-освітні та частково промислові функції, тоді як Дюссельдорф концентрує адміністративні, корпоративні й професійні послуги. Такий розподіл ролей не означає прямої переваги одного міста над іншим, а відображає різні моделі розвитку в межах одного поліцентричного регіону.

Дюссельдорф виступає одним із ключових центрів економічного простору Північного Рейну-Вестфалії. Його роль визначається поєднанням адміністративного статусу, фінансово-ділової спеціалізації, корпоративного управління, виставково-конгресної діяльності та інноваційної складової. Саме ця функціональна структура пояснює високу продуктивність міської економіки і робить Дюссельдорф важливим елементом поліцентричної системи NRW.

3.2. Кельн як транспортно-логістичний, промисловий, культурний і медійний центр

Кельн є найбільшим містом Північного Рейну-Вестфалії за чисельністю населення та одним із ключових економічних центрів регіону. Його роль визначається не лише демографічним масштабом, а й поєднанням транспортно-логістичних, промислових, медійних, культурних, освітніх і сервісних функцій. На відміну від Дюссельдорфа, де сильніше виражені адміністративно-фінансові та управлінські функції, Кельн має ширшу міську економічну базу і виступає важливим вузлом рейнської частини NRW.

У 2023 році населення Кельна становило 1 084 795 осіб, а кількість зайнятих - 850,7 тис. осіб. Валовий внутрішній продукт міста у 2023 році досяг 79 363,7 млн євро. За абсолютним масштабом економіки Кельн перевищує Дюссельдорф, що пов'язано з більшою чисельністю населення, ширшим ринком праці та диверсифікованою структурою господарства. Водночас продуктивність праці в Кельні нижча, ніж у Дюссельдорфі, оскільки економіка міста менш концентрована на фінансово-управлінських видах діяльності й більше поєднує промисловість, логістику, медіа, торгівлю та міські послуги [1; 3; 5].

Транспортно-логістична функція

Транспортно-географічне положення є однією з головних переваг Кельна. Місто розташоване на Рейні, який забезпечує зв'язок з іншими промисловими та торговельними центрами Німеччини, а також з портами Північного моря. Завдяки

цьому Кельн входить до системи рейнських логістичних вузлів і виконує важливу роль у переміщенні вантажів, пасажирів і ділових потоків у межах Західної Європи.

Логістична роль Кельна формується не лише річковим транспортом. Важливе значення мають залізничні сполучення, автомагістралі, портова інфраструктура та міжнародний аеропорт Кельн/Бонн. Аеропорт забезпечує як пасажирські, так і вантажні перевезення, що посилює значення міста для логістики, електронної комерції, дистрибуції та міжнародних зв'язків. У цьому полягає одна з ключових відмінностей Кельна від Дюссельдорфа: якщо Дюссельдорф більше орієнтований на управління й ділові послуги, то Кельн сильніше пов'язаний з транспортними потоками та обслуговуванням великого міського ринку.

Промислова функція

Кельн зберігає значення промислового центру, хоча сучасна промисловість міста вже не є домінуючою в старому індустріальному розумінні. У кельнській агломерації важливу роль відіграють автомобілебудування, хімічна промисловість, харчова промисловість, машинобудування та суміжні виробничі види діяльності. Промисловий профіль Кельна тісно пов'язаний з транспортною доступністю, наявністю великого ринку праці та включенням міста до регіональних і міжнародних виробничих мереж.

Промислова спеціалізація Кельна відрізняється від Дюссельдорфа. У Дюссельдорфі виробничий сектор має меншу відносну вагу, оскільки місто більшою мірою концентрує фінансово-ділові та адміністративні функції. Кельн, навпаки, поєднує промислову основу з логістикою, торгівлею та сервісними видами діяльності. Саме таке поєднання забезпечує місту більший абсолютний масштаб економіки й водночас пояснює нижчий показник ВВП на одного зайнятого порівняно з Дюссельдорфом.

Медійна, культурна та освітня функції

Однією з найпомітніших рис Кельна є його медійна спеціалізація. У місті зосереджені телерадіокомпанії, продакшн-студії, видавничі структури, цифрові медіа та підприємства креативної економіки. Серед найвідоміших прикладів можна назвати WDR та RTL. Наявність медійного середовища формує попит на фахівців у сфері комунікацій, дизайну, реклами, аудіовізуального виробництва та цифрового контенту.

Медійна функція Кельна пов'язана з його культурним і освітнім потенціалом. Місто має розвинене університетське середовище, культурні установи, музеї, виставкові й подієві простори. Це підтримує формування креативних індустрій і сприяє залученню молодих фахівців. Для економічної географії важливо, що такі функції не існують ізольовано: вони пов'язані з міським середовищем, туристичними потоками, ринком праці та сервісною економікою.

Основні економічні функції Кельна

Функціональна роль Кельна в системі Північного Рейну-Вестфалії узагальнена в таблиці

Таблиця 3.2

Основні економічні функції Кельна в системі Північного Рейну-Вестфалії

Функція	Прояв у місті	Значення для регіону
Транспортно-логістична	Рейн, залізничний вузол, автомагістралі, портова інфраструктура, аеропорт Кельн/Бонн	Забезпечує зв'язки з ринками Німеччини та Західної Європи, підтримує торгівлю й дистрибуцію
Промислова	Автомобілебудування, хімічна та харчова промисловість, суміжні виробництва в межах агломерації	Формує виробничу базу міста та підтримує зайнятість у промислово-сервісних ланцюгах
Медійна	Телерадіокомпанії, продакшн-	Посилює роль Кельна як

	студії, цифрові медіа, рекламні й комунікаційні послуги	одного з центрів креативної економіки NRW
Освітньо-наукова	Університети, наукові установи, підготовка кадрів для сфери послуг, медіа, логістики та виробництва	Забезпечує людський капітал і підтримує інноваційний потенціал міста
Культурно-туристична	Культурні установи, події, історична спадщина, міський туризм	Підтримує сферу послуг, зайнятість і привабливість міського середовища
Сервісна	Торгівля, ділові послуги, громадське харчування, міські сервіси	Обслуговує великий внутрішній ринок і населення найбільшого міста NRW

Джерело: складено автором на основі даних міста Кельн, ІНК Köln, IT.NRW та аналітичних матеріалів з економічного розвитку регіону [5; 6; 9; 20].

Наведена таблиця показує, що Кельн не можна розглядати лише як промислове або лише як сервісне місто. Його економічна роль формується через поєднання кількох функцій. Логістика забезпечує зв'язки з іншими регіонами, промисловість підтримує виробничу базу, медіа й культура створюють креативну спеціалізацію, а університетське середовище забезпечує підготовку кадрів для нових секторів економіки.

У порівнянні з Дюссельдорфом Кельн має іншу модель розвитку. Дюссельдорф концентрує адміністративні, фінансово-управлінські та корпоративні функції, тоді як Кельн спирається на більший демографічний масштаб, ширший ринок праці, логістику, медіа, культуру, освіту та промислово-сервісну диверсифікацію. Через це Кельн має більший абсолютний ВВП і більшу кількість зайнятих, але поступається Дюссельдорфу за продуктивністю праці.

Отже, Кельн займає важливе місце в економічному просторі Північного Рейну-Вестфалії як найбільше місто землі, транспортно-логістичний вузол, промислово-сервісний центр і один із головних медійно-культурних осередків регіону. Його

спеціалізація доповнює адміністративно-фінансову роль Дюссельдорфа і посилює поліцентричний характер розвитку NRW. Саме тому подальше порівняння цих міст дає змогу показати різні моделі економічного розвитку в межах одного регіону.

3.3. Порівняння основних соціально-економічних показників Дюссельдорфа та Кельна

Порівняння основних соціально-економічних показників Дюссельдорфа та Кельна дає змогу визначити не лише масштаб їхніх економік, а й характер міської спеціалізації. Для цього доцільно враховувати абсолютний обсяг ВВП, кількість зайнятих, ВВП на одного зайнятого, частку міст у ВВП Північного Рейну-Вестфалії та ситуацію на ринку праці. Кожен із цих показників відображає окремий бік розвитку: ВВП показує економічну вагу міста, зайнятість – місткість ринку праці, а продуктивність праці – ефективність використання трудових ресурсів [1; 2; 3; 12].

За абсолютним обсягом ВВП Кельн переважає Дюссельдорф. У 2023 р. ВВП Кельна становив 79 363,7 млн євро, тоді як у Дюссельдорфі – 63 274,1 млн євро. Така різниця пояснюється більшим демографічним масштабом Кельна, ширшою економічною базою та поєднанням промислових, логістичних, медійних і сервісних функцій. Водночас абсолютний обсяг ВВП не показує всієї якості економічного розвитку, тому його необхідно зіставляти з чисельністю зайнятих і продуктивністю праці.

Таблиця 3.3

Основні економічні показники Дюссельдорфа та Кельна у 2023 р.

Показник	Дюссельдорф	Кельн
ВВП, млн євро	63 274,1	79 363,7
Зайняті, тис. осіб	576,6	850,7
ВВП на 1 зайнятого, євро	109 738	93 292
Частка у ВВП NRW, %	7,43	9,33

Джерело: складено автором за даними IT.NRW, VGRdL та Regionaldatenbank Deutschland [1; 2; 3; 12].

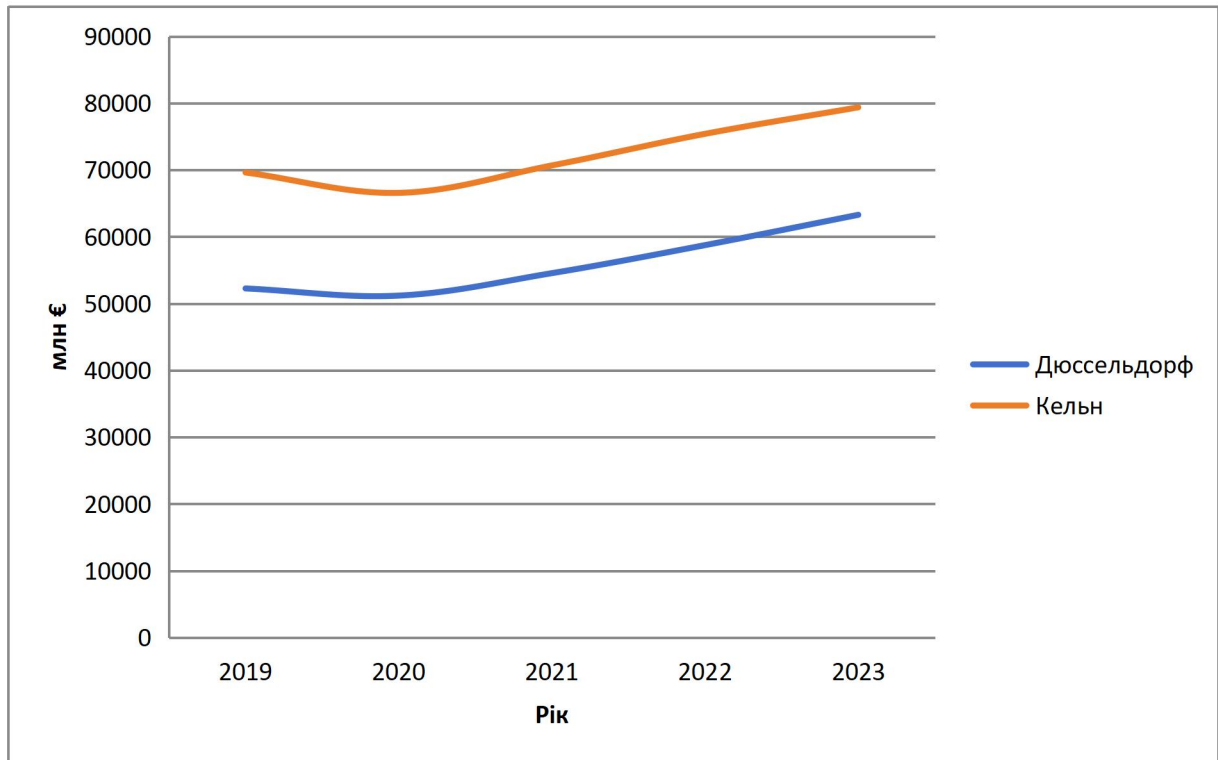

Рис. 3.1. Динаміка ВВП Дюссельдорфа та Кельна у 2019–2023 рр., млн євро.

Джерело: побудовано автором за даними IT.NRW та VGRdL [1; 2].

Попри менший абсолютний обсяг економіки, Дюссельдорф має вищу продуктивність праці. У 2023 р. ВВП на одного зайнятого в Дюссельдорфі становив 109 738 євро, тоді як у Кельні – 93 292 євро. Це пов'язано з концентрацією в Дюссельдорфі фінансово-ділових, страхових, управлінських і професійних послуг, які зазвичай створюють вищу додану вартість на одного працівника.

Кельн, навпаки, має більший ринок праці. У 2023 р. у місті було 850,7 тис. зайнятих, тоді як у Дюссельдорфі – 576,6 тис. осіб. Це підтверджує, що Кельн виступає більшим за масштабом центром зайнятості, але структура його

економіки більш змішана: поряд із послугами важливу роль відіграють промисловість, логістика, торгівля, медіа та культурні індустрії [3; 5; 6; 12].

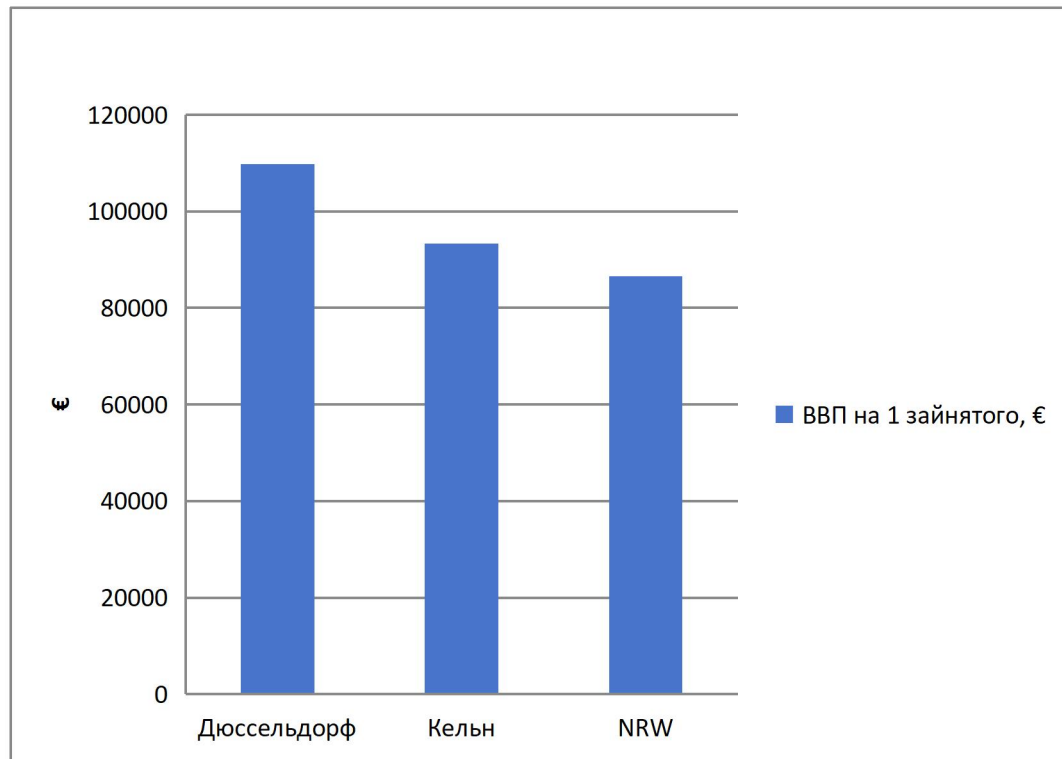

Рис. 3.2. ВВП на одного зайнятого у Дюссельдорфі та Кельні у 2023 р., євро.

Джерело: побудовано автором за даними IT.NRW та VGRdL [1; 2; 3; 12].

Важливим показником є також частка міст у ВВП Північного Рейну-Вестфалії. У 2019–2023 рр. Кельн стабільно забезпечував більшу частку регіонального ВВП, однак частка Дюссельдорфа поступово зростала. Це свідчить про посилення його фінансово-управлінських та ділових функцій у регіональній економіці.

Таблиця 3.4

**Частка Дюссельдорфа і Кельна у ВВП Північного Рейну-Вестфалії у 2019–
2023 рр., %**

Місто	2019	2020	2021	2022	2023
Дюссельдорф	7,14	7,13	7,23	7,28	7,43
Кельн	9,52	9,28	9,37	9,34	9,33

Джерело: складено автором за даними IT.NRW та VGRdL [1; 2; 12].

Ринок праці двох міст також має відмінності. Дюссельдорф характеризується вищою концентрацією робочих місць у фінансово-ділових і професійних послугах, тоді як Кельн має ширший і більш диверсифікований ринок праці. Для Кельна характерна більша кількість зайнятих, але нижча продуктивність праці, що пояснюється значною часткою галузей із нижчою доданою вартістю на одного працівника.

Рівень безробіття у Дюссельдорфі та Кельні залишається нижчим, ніж у багатьох старопромислових містах Рурського району. У 2023 р. безробіття в Дюссельдорфі становило 6,9 %, а в Кельні – 7,3 %. Різниця між містами невелика, але вона підтверджує дещо стабільнішу ситуацію на ринку праці Дюссельдорфа, пов'язану з розвитком висококваліфікованих послуг [4; 7; 12].

Таблиця 3.5

**Порівняння окремих показників ринку праці Дюссельдорфа та Кельна у 2023
р.**

Показник	Дюссельдорф	Кельн
Зайняті, тис. осіб	576,6	850,7
Рівень безробіття, %	6,9	7,3
Тип ринку праці	Високопродуктивні ділові послуги	Ширший і більш диверсифікований ринок праці

Джерело: складено автором за даними IT.NRW, Statistik.NRW, Bundesagentur für Arbeit та міських статистичних порталів [3; 4; 7; 8; 12].

Отже, порівняння основних показників показує дві різні моделі міського економічного розвитку. Кельн має більший абсолютний масштаб економіки,

більшу кількість зайнятих і ширшу галузеву базу. Дюссельдорф, натомість, має вищу продуктивність праці та сильнішу концентрацію управлінських, фінансових і професійних функцій. Саме ця відмінність пояснює, чому ці міста потрібно розглядати не як простих конкурентів, а як різні функціональні вузли одного поліцентричного регіону.

3.4. Сильні та слабкі сторони економічного розвитку Дюссельдорфа і Кельна

Після порівняння кількісних показників важливо оцінити сильні й слабкі сторони економічного розвитку Дюссельдорфа і Кельна. Такий підхід дає змогу перейти від простого зіставлення ВВП, зайнятості та безробіття до пояснення конкурентних переваг і потенційних ризиків кожного міста.

Дюссельдорф має переваги, пов'язані зі столичним статусом, концентрацією управлінських функцій, фінансово-діловими послугами та високою продуктивністю праці. Близькість органів влади землі, штаб-квартир компаній, банків, страхових і консалтингових структур формує потужне середовище для розвитку професійних послуг. Ці функції підсилюють роль міста як центру прийняття рішень у межах Північного Рейну-Вестфалії.

Водночас Дюссельдорф має і певні обмеження. Порівняно з Кельном він має менший демографічний масштаб і меншу кількість зайнятих. Значна залежність від фінансово-ділових і професійних послуг робить економіку міста чутливою до змін у корпоративному секторі, ринку офісної нерухомості та попиті на висококваліфіковані послуги. Крім того, висока концентрація ділової активності посилює конкуренцію за простір, житло та транспортну доступність.

Кельн має інший набір переваг. Його сильними сторонами є більший міський ринок, чисельність населення, ширший ринок праці, медійна спеціалізація, логістичне положення та поєднання промислових і сервісних функцій. Кельн виступає не тільки центром виробництва і транспорту, а й важливим культурним,

освітнім і медійним вузлом. Саме ця різноманітність робить економіку міста більш багатoproфільною.

Слабкі сторони Кельна пов'язані з нижчою продуктивністю праці порівняно з Дюссельдорфом, складнішою структурою міського господарства та високим навантаженням на транспортну, житлову й соціальну інфраструктуру. Більший масштаб міста створює більше можливостей, але одночасно посилює управлінські й просторові проблеми. Крім того, залежність від логістики, промисловості та медійного сектору вимагає постійної модернізації цих напрямів.

Таблиця 3.6

Порівняльний SWOT-аналіз економічного розвитку Дюссельдорфа та Кельна

Компонент	Дюссельдорф	Кельн
Strengths (Сильні сторони)	• Столичний статус та концентрація органів влади NRW • Висока концентрація фінансових, страхових та управлінських функцій • Найвища продуктивність праці в регіоні (109 738 €) • Концентрація штаб-квартир великих корпорацій та банків • Розвинена виставково-конгресна діяльність	• Найбільший демографічний масштаб у регіоні • Потужний транспортно-логістичний комплекс • Розвинений медійний та креативний сектор • Потужний університетський та науковий потенціал • Диверсифікована економічна структура
Weaknesses (Слабкі сторони)	• Менший демографічний масштаб • Висока залежність від сектору ділових послуг • Висока вартість міського простору та житла • Значне навантаження на транспортну інфраструктуру • Обмежені можливості промислового розвитку	• Нижча продуктивність праці • Залежність від традиційних промислових галузей • Складніша структура міського господарства • Високе навантаження на інфраструктуру • Екологічні проблеми
Opportunities (Можливості)	• Цифровізація фінансового та корпоративного сектору • Розвиток FinTech-кластерів • Посилення ролі міжнародного ділового хабу • Розвиток сталого (зеленого) фінансування	• Розвиток креативних індустрій та цифрової економіки • Посилення ролі логістичного хабу Центральної Європи • Зелена трансформація

	• Інтеграція з рейнською агломерацією	промисловості • Розвиток туризму та подієвої економіки • Інтеграція з університетами та стартапами
Threats (Загрози)	• Зміна кон'юнктури на глобальних фінансових ринках • Відтік штаб-квартир компаній • Зростання вартості нерухомості та витрат на бізнес • Конкуренція з боку Франкфурта-на-Майні • Демографічні виклики	• Зниження конкурентоспроможності традиційної промисловості • Зміна глобальних ланцюгів постачання • Екологічні обмеження та декарбонізація • Зростання вартості життя та житлова криза • Демографічний тиск

Джерело: складено автором на основі порівняльного аналізу показників і функціональної спеціалізації міст [1; 3; 5; 6; 9; 16; 20; 24; 41].

Порівняння показує, що сильні сторони одного міста частково компенсують обмеження іншого. Дюссельдорф забезпечує регіон управлінськими, фінансовими та корпоративними функціями, тоді як Кельн посилює економіку NRW за рахунок більшого міського ринку, медіа, логістики, промисловості та культурно-освітніх функцій. Тому їхня взаємодія має не лише конкурентний, а й взаємодоповнювальний характер.

У межах поліцентричного регіону це особливо важливо. Дюссельдорф і Кельн розташовані відносно близько один до одного, пов'язані транспортними потоками, маятниковою міграцією та діловими контактами. Вони конкурують за інвестиції, кваліфіковані кадри, підприємства та увагу міжнародних партнерів. Однак водночас вони формують спільне рейнське ядро економічної активності, яке підсилює позиції всієї федеральної землі.

Синергія між містами проявляється у розподілі функцій. Дюссельдорф концентрує адміністративні, фінансові й управлінські рішення, а Кельн забезпечує масштабний ринок праці, медійно-культурні зв'язки, логістичні можливості та промислово-сервісну базу. Такий розподіл знижує залежність регіону від одного

центру й підтримує поліцентричний характер розвитку Північного Рейну-Вестфалії.

Отже, порівняльний аналіз Дюссельдорфа і Кельна показує, що обидва міста мають різні моделі економічного розвитку. Кельн переважає за абсолютним масштабом економіки, кількістю зайнятих і широтою галузевої бази. Дюссельдорф має вищу продуктивність праці та сильнішу фінансово-управлінську спеціалізацію. У поєднанні ці відмінності створюють не слабкість, а конкурентну перевагу для NRW, оскільки регіон отримує кілька взаємопов'язаних центрів зростання замість одного домінуючого ядра.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження здійснено комплексний суспільно-географічний аналіз економічного розвитку регіону Північний Рейн-Вестфалія та порівняльний аналіз економіки його двох провідних міських центрів – Дюссельдорфа і Кельна. На підставі цього зроблено такі висновки.

1. Економічний розвиток регіону в суспільно-географічному розумінні є процесом кількісного зростання і якісної трансформації територіальної господарської системи. Він залежить від природно-ресурсних, демографічних, історико-географічних, інфраструктурних, інноваційних і просторових чинників і виходить за межі суто статистичних показників. Суспільно-географічний підхід дає змогу пояснити, чому однакові кількісні результати можуть означати різний характер розвитку для різних територій.

2. Економічний потенціал Північного Рейну-Вестфалії формується під сукупним впливом взаємопов'язаних чинників. Вигідне транспортно-географічне положення регіону на перетині найважливіших міжнародних коридорів, потужна ресурсна база Рурського та Рейнського вугільних басейнів, висока щільність населення (понад 525 осіб/км²) і розвинена інфраструктура сформували основу для провідної ролі NRW в економіці Німеччини. У 2025 році ВВП регіону становив 909,4 млрд євро, або близько 20,5 % ВВП країни.

3. Поліцентрична структура регіону є ключовою просторовою характеристикою Північного Рейну-Вестфалії. Відсутність єдиного домінуючого центру і розподіл функцій між кількома великими містами підвищують стійкість регіональної системи та знижують ризики надмірної концентрації. У цій системі Дюссельдорф і Кельн виконують різні, але взаємодоповнювальні ролі: разом у 2023 році вони забезпечували понад 16,7 % ВВП NRW та близько 14,5 % зайнятості регіону.

4. Дюссельдорф виступає адміністративним, фінансово-діловим і управлінським центром регіону. Столичний статус, концентрація органів влади землі, штаб-квартир великих компаній, банків, страхових установ і консалтингових структур визначають його економічний профіль. У 2023 році ВВП на одного зайнятого в Дюссельдорфі становив 109 738 євро, що суттєво вище, ніж у Кельні. Висока продуктивність праці відображає концентрацію видів діяльності з більшою доданою вартістю в розрахунку на одного працівника.

5. Кельн є найбільшим містом Північного Рейну-Вестфалії і виконує транспортно-логістичні, промислові, медійні, культурні та освітні функції. У 2023 році ВВП міста становив 79 363,7 млн євро, а кількість зайнятих – 850,7 тис. осіб. Економіка Кельна є більшою за абсолютним масштабом і більш диверсифікованою за структурою, однак характеризується нижчою продуктивністю праці порівняно з Дюссельдорфом (93 292 євро на одного зайнятого).

6. Порівняльний аналіз виявив дві різні, але взаємодоповнювальні моделі міського економічного розвитку. Дюссельдорф реалізує модель управлінсько-фінансової спеціалізації з акцентом на якість і продуктивність зайнятості. Кельн спирається на масштаб, диверсифікацію та поєднання логістичних, медійних, промислових і сервісних функцій. Обидві моделі посилюють поліцентричний характер NRW і формують кілька взаємопов'язаних центрів зростання замість одного домінуючого ядра.

7. Сильні сторони Дюссельдорфа – столичний статус, висока концентрація фінансово-ділових послуг і висока продуктивність праці – поєднуються зі слабкістю меншого демографічного масштабу та залежністю від кон'юнктури корпоративного сектору. Переваги Кельна – великий ринок праці, медійна спеціалізація, логістичне положення та культурно-освітній потенціал –

зумовлюють водночас і його вразливість: нижчу продуктивність праці та складнішу структуру міського господарства.

8. Взаємодія Дюссельдорфа і Кельна не є виключно конкурентною. Щоденні трудові потоки, ділові зв'язки, спільна участь у регіональних інфраструктурних проектах і розподіл функцій у межах рейнської частини NRW свідчать про формування єдиного функціонального простору. Саме така синергія між містами є однією з конкурентних переваг регіону на тлі інших великих економічних центрів Німеччини та Європи.

Проведене дослідження підтверджує, що економічний розвиток поліцентричного регіону не може бути зведений до аналізу одного домінуючого центру. Порівняльний суспільно-географічний підхід дає змогу виявити відмінності у функціональній спеціалізації міст, пояснити природу просторових нерівностей у рівні продуктивності праці та обґрунтувати механізми взаємодоповнювальності між різними вузлами поліцентричної регіональної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-технічне управління Північного Рейну-Вестфалії (IT.NRW). Регіональна економічна діяльність у 2025 році. URL: <https://www.it.nrw/nrw-wirtschaftsleistung-im-jahr-2025>
2. Інформаційно-технічне управління Північного Рейну-Вестфалії (IT.NRW). Брутто-внутрішній продукт. URL: <https://www.it.nrw/thema/bruttoinlandsprodukt>
3. Інформаційно-технічне управління Північного Рейну-Вестфалії (IT.NRW). Кількість зайнятих у Північному Рейну-Вестфалії. URL: <https://www.it.nrw/zahl-der-erwerbstaetigen-in-nrw>
4. Статистичне управління Північного Рейну-Вестфалії (Statistik.NRW). Рівень безробіття в Північному Рейну-Вестфалії. URL: <https://statistik.nrw/wirtschaft-und-umwelt/arbeit/arbeitslose/arbeitslosenquote-in-prozent>
5. Місто Кельн. Економіка та ринок праці. Статистичні дані. URL: <https://www.stadt-koeln.de/politik-und-verwaltung/statistik/wirtschaft-und-arbeitsmarkt>
6. Місто Кельн. Статистичний щорічник Кельна 2025. Kapitel 5: Wirtschaft und Arbeitsmarkt. URL: https://www.stadt-koeln.de/mediaasset/content/pdf15/statistik-jahrbuch/statistisches_jahrbuch_2025_kap_5_wirtschaft_und_arbeitsmarkt.pdf
7. Федеральне агентство з питань зайнятості Німеччини (Bundesagentur für Arbeit). Der Kölner Arbeitsmarkt im Jahresverlauf 2024 und im Ausblick auf 2025. URL: <https://www.arbeitsagentur.de/vor-ort/koeln/presse/2025-2-der-kolner-arbeitsmarkt-im-jahresverlauf-2024-und-im-ausblick-auf-2025>
8. Місто Дюссельдорф. Статистика та дослідження міста. URL: <https://statistik.duesseldorf.de/>
9. Торгово-промислова палата Кельна (IHK Köln). Економічний регіон Кельн у цифрах. URL: <https://www.ihk.de/koeln>
10. Торгово-промислова палата Дюссельдорфа (IHK Düsseldorf). Регіон у цифрах. URL: <https://www.ihk.de/duesseldorf>

11. Євростат (Eurostat). Регіональний валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/data/database>
12. Федеральне статистичне відомство Німеччини (Statistisches Bundesamt). Регіональна база даних. URL: <https://www.regionalstatistik.de>
13. Регіональний атлас Німеччини. URL: <https://regionalatlas.statistikportal.de/>
14. Атлас маятникової міграції Німеччини (Pendleratlas). URL: <https://pendleratlas.statistikportal.de/>
15. Germany Trade & Invest. Північний Рейн-Вестфалія: Економічний профіль регіону. URL: <https://www.gtai.de>
16. NRW.BANK. Регіональний профіль Дюссельдорфа 2025. URL: <https://www.nrwbank.de>
17. NRW.BANK. Регіональний профіль Кельн/Бонн 2025. URL: <https://www.nrwbank.de>
18. NRW.BANK. Економічні регіони в порівнянні 2025. URL: <https://www.nrwbank.de>
19. Прогноз AG, Місто Кельн. Місце Кельн: Перспектива 2030. URL: <https://www.stadt-koeln.de>
20. IW Consult. Сильна економіка. Сильний Кельн. Економічний звіт 2024. URL: <https://www.iwconsult.de>
17. NRW.BANK. Регіональний профіль Кельн/Бонн 2025. URL: <https://www.nrwbank.de> .
18. NRW.BANK. Економічні регіони в порівнянні 2025. URL: <https://www.nrwbank.de>
19. Прогноз AG, Місто Кельн. Місце Кельн: Перспектива 2030. URL: <https://www.stadt-koeln.de> .
20. IW Consult. Сильна економіка. Сильний Кельн. 2024. URL: <https://www.iwconsult.de> .

21. Blotevogel H. H., Schulze K. 1 oder 2 oder 3? Zur Konstituierung möglicher Metropolregionen an Rhein und Ruhr. *Raumforschung und Raumordnung*. 2010.
22. Münter A., Volgmann K. The Metropolization and Regionalization of the Knowledge Economy in the Multi-Core Rhine-Ruhr Metropolitan Region. *European Planning Studies*. 2014. DOI: 10.1080/09654313.2013.844776.
23. Volgmann K. Dynamics of Metropolitan Functions in German Polycentric Urban System. *Raumforschung und Raumordnung*. 2014. DOI: 10.1007/s13147-013-0264-5.
24. Porter M. E. On Competition. Harvard Business Review Press, 2008.
25. Scott A. J. Cultural-Products Industries and Urban Economic Development. *Urban Affairs Review*. 2004. DOI: 10.1177/1078087403261256.
26. Krugman P. Geography and Trade. MIT Press, 1991.
27. Bross U., Walter G. H. Socio-economic Analysis of North Rhine-Westphalia. Fraunhofer ISI Working Papers, 2000.
28. Kramer J. P. та ін. Evaluation der DWNRW-Hubs: Endbericht. Ministerium für Wirtschaft NRW, 2021.
29. Kronenberg K., Volgmann K. Knowledge-intensive employment growth in the Dutch Randstad and the German Rhine-Ruhr area. MPRA Paper, 2013.
30. Lüthi S., Thierstein A., Bentlage M. Interlocking Firm Networks in the German Knowledge Economy. *Raumforschung und Raumordnung*. 2011.
31. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підручник. Одеса : Астропринт, 2009. 544 с.
32. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: теорія і практика : монографія. Одеса, 2015. 312 с.
33. Шаблій О. І. Основи суспільної географії : підручник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. 496 с.
34. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, методологія : монографія. Львів, 2015. 285 с.

35. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник. Харків, 2014. 265 с.
36. Немець Л. М. Суспільно-географічні дослідження: методологія та методика : монографія. Харків, 2018. 198 с.
37. Немець К. А., Немець Л. М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі : монографія. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. 228 с.
38. Немець К. А. Просторовий аналіз у суспільній географії : монографія. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. 215 с.
39. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : монографія. Київ, 2014. 132 с.
40. Мезенцев К. В. Регіональна політика та регіональний розвиток в Україні : монографія. Київ, 2020. 245 с.
41. Підгрушний Г. П. Суспільно-географічні аспекти регіонального розвитку України : монографія. Київ : Інститут географії НАН України, 2016. 256 с.
42. Кононенко О. Ю. Економічна географія : навчальний посібник. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 132 с.
43. Возняк Г. В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. Регіональна економіка. 2015. № 3. С. 34–43.
44. Мезенцев К. В., Мезенцева Н. І., Мостова І. О., Сайчук В. С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів : навчальний посібник. Київ, 2021. 190 с.
45. Голиков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до економічної і соціальної географії : підручник. Київ : Либідь, 1996. 320 с.
46. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1996. 231 с.

47. Пістун М. Д. Теорія суспільної географії : навчальний посібник. Київ, 2004. 198 с.
48. Степаненко А. В. Регіональна економіка : навчальний посібник. Київ, 2016. 275 с